Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 СЕНТЯБРЬ 9
Намарай эхин (бишэн) нарын 23
ЧЕТВЕРГ
Тарагай 5
№ 171 (18785)
газетын сэн: захилай—2 түх. Хэлсээтэ сэн.

Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалая

БИДЭНЭЙ ҺАНАА ЗОБООНО

Байгаалиг аршалан хамгаалха талаар Буддын шажанай һургаал ёзо удха шажнартай. Ой модо ехээр отолхогүй, ан амитадые хюдахагүй, уһа гол бузарлахагүй гэһэн шанга эрилтэ хүн бүхэнэй урда табидаг байгаа. Энээн дээрэһээ Байгал далай шадарай газар малтагдадаггүй, модон отологдодоггүй байгаа бшуу. Һүүлэй 60 жэлэй туршада Байгал шадар тоогүй олон завод, фабриканууд, комбинадууд баригдажа, ой модон хайра гамгүйгөөр отологдоно. Энээн дээрэһээ Байгалай уһан муудажа захалаа. Бидэ хүн түрэлтэн Байгал далайе аршалан хамгаалха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа бэлигээ зорюулха ёһотойбди,—гэжэ профессор Б. Б. Базаров элидхэл хэхэдээ мэдүүлбэ.

— Байгал далайе али зэргын ехээр бузарлаба гээшэбиби? Ямар аргаар бузарлаабибди гэжэ шэнжэлгэ хэхэ. Хайшан гээд сэбэрлёхэ зомди. Дэлхэйн бүхы өрдэмтэд энэ харюусалгатай хэрэгтэ хабаадалсаха ёһотой,—гэжэ профессор К. А. Никифоров хэлэнэн байна. Түүхын эрдэмэй доктор Т. М. Михайловай хэһэн элидхэл олоной анхарал таташаа.

— Урдань бөөнүүд, удатануд байгаали аршалан хамгаалха талаар ехэ үүргэ нүлөө үзүүлдэг байгаа. Дура зоргоороо модо отолхо ябадалтай ехэ шанга тэмцэдэг бэлэй. Бидэ гансашье модо дэмы отолхо ёһотойбди,—гэжэ хэлэнэн байна. Энэнь ехэ зүб гэжэ һанагдана.

— Байгал далай шадарай байгаали бузарлагдаһаар. Дэлхэй дээрэ суутай нуур шадар заводуудай, комбинадуудай баригдасуурлуулжа шухала. Байгал шадар аяншалагшадай баазануудые олоор нээхэ хэрэгтэй,—гэжэ США-гай профессор Майкл Фрид хэлэнэн байна.

— Буддын шажанай һургаал Байгал далайе, байгаали хамгаалха талаар тон ехэ үүргэ нүлөө үзүүлнэ, —гэжэ Монголой академик Дагвадорж хэлэбэ.

Байгал далайе, Байгал шадарай байгаали хамгаалха уласхоорондын симпозиум байгша оной сентябриин 1-нээ сентябриин 5 болотор үргэлжэлөө. Энэ симпозиумой хүдэлмэрине уласхоорондын Байгалай жаса, Промышленна, худалдаа наймаанай палата, Бурлад Республикын Уласхоорондын информатизациин академи, Зүүн Сибириин технологическа институт эмхидхэбэ. Байгал далайе аршалха хэрэгтэ гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд, хүн зон хубитаяа оруулха бэзэ гэһэн хандалга симпозиумой хүдэлмэридэ хабаадагшад баталан абаа.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Тарыа хуряалга-93

КОМБАЙНУУД ҮНХИНЭЛДЭНЭ

Тарбагатайн аймагай олонхи ажахынууд тарыаа ургаса амяаран хадажа, түлэр эхилээд байна.

Ажахынуудай «Октябрь» нэгэдэлдэ 4 комбайнисэ хадажа ороһоор хоёр хонобо. Дүршэлтэй комбайнууд Г. Д. Братеньков, Н. М. Баранов, Г. В. Ситов гэшэд эгэзэн түрүүлэн «талын онгосонуудаа» ашаа соогуур тамаруулжа эхилээ.

Механизаторнуудтай хөөрэлдэхэдэ, ажахыда одо 10,9 мянган центнер тарыанай абтаа һаа, байгаа тэрээнһээ 2,5—3 мянган центнерээр ехэ ороо ажаба арга бии. Зарим бараг ургасатай талбай гектарай 18—20 центнер ургаса лаб абтахаар.

Олон унинэй хартаабхашан Г. П. Антонов энэ жэлэй гектарта хартаабха тарыад, тэрэнээ һайнаар хадажа, муу бэшэ ургаса ургуулаа. Һанар эндэхид хартаабхаяа малтажа захалхань.

Түрүүлэн «Заря», «Искра» колхозуудай тарыалан комбайн, машинануудай хүнхинөөл таһархаяа болоо. Жэшээнь, «Заря» колхоздо комбайнернууд Н. Л. Ким, А. В. Краснов гэгшэд агрегадуудаа эгэзэн түрүүлэн полидо гаргажа, тарыа хадажа эхилээд, мүнөө 50 гектарай шэнисэ баал болгон унагааба.

Энэ жэлдэ ороо тарыанай, хартаабхын муу бэшэ урбажа, эдэ ажахынууд тус тустаа адагынь 3—4 центнер тарыа, мүц горитой хартаабха гүрэндэ хийн сигээр худалдажа, зааханаршье һаа, мүнөө оруулха, худэлмэришэлэйгөөр салиг дээшэлүүлхэла хэрэгтэй юумэеэ худалдажа абаха һанаатай.

Д. МАЛАНОВА.

ТАРЫАЛГА ЭХИЛЭЭ

Ашаа ондо Бэшүүрэй аймагай ажахынууд бүхыдэнь ажаанган гектар тарыанай ургаса хадажа, хуряажа ёһотой.

Мөөн үсень «Победа», «Рассвет» колхозууд, Охинскай, «Буйский» совхозуудта түрүүшын комбайнууд ажа хадалгада ороод байна.

Хуряжа байһан тарланай ургасые хаража үзөөд, мэргэжэлтэй багсаамжалханай ёһоор, байгша ондо аймагай колхозуудай ажахынуудай тарыалан дээрэһээ гектар бүрдэ дунда эзэргээр 11—12 центнер ороһон сохигдоо гүдэргэнэ.

Л. ЛУГОВСКОЙ.

ҮБЭЛДЭ БЭЛЭДХЭЛ УРАГШАГҮЙ

Түлишын-элшэ хүсэнэй предприятинуудые ерэхэ үбэлэй хаһада найдамтайгаар хүдэлгэлгэдэ бэлэдхэл хангалтагүйгөөр, хойшолуулагдажа ябуулагдана гээд Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй һая абаһан тусхай тогтоол доторһоо онсолон заагдаба. Гусиноозерскын ГРЭС-эй 6-дахи энергоблогые, Улаан-Удын 2-дохи ТЭЦ-эй 3-дахи котелые, Түгнын шулуун нүүрнэнэй уурхайн зарим объектнүүдые ашаглалгада тушаалгын болзор хойшолуулагдаа.

«Бурятлестоппром» нэгэдэлэй, Худөө ажахын ба эдеэ хоолой министерствын, промышленна ба буйлуулан болбосоруулдаг предприятинуудай складуудта түлишэ багаар нөөсэлөгдэнэ.

Мүнгэн һангай дуталдаһанһаа болжо, котельнэнүүдэй гол түхеэрэлгэнүүдые заһабарилга ушжагайруулагдана, гэр байрын, үйлдэбэрини байшангуудые заһабарилга графигһаа ушжагайруулагдана. Гадна республикын зарим районуудта, Улаан-Удэ хото шадар ехэ үер болжо, нэмэлтэ мүнгэ зөөри ехээр гаргашалагдаа.

Олон предприятинуудай зайн галай түлөө түлөөнэ-ээ саг соогоо оруулнагүй, тиигэжэ элшэ хүсэнэй предприятинуудай үбэлдэ бэлэдхэлые хойшонь татана. Жэшээлбэл, ЛВРЗ, Селенгинскын целлюлозо-картоной комбинат, авиационно нэгэдэл, бусадшье предприятинууд зайн галай түлөө саг соонь түлэнгүй, үнэрһэн жэлдэ 4 миллиард түхэриг үридэ ороһон байна.

Нимэ бэрхэтэй байдалай тогтоод байхада, хотонуудай, аймагуудай захиргаануудай гулваанар, промышленна предприятинуудай, министерствэнүүд болон алба зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд түлишын-элшэ хүсэнэй худэлмэридэ эгээл түрүүлэн мүнгэ һомолхо ёһотой гэжэ Министрнүүдэй Соведэй тус тогтоол дотор заагданхай. Сентябриин 15 болотор электрын сетьнүүдэй, подстанцинуудай, котельнэнүүдэй заһабарилгые дүүргэхэ, тиигэхэн тулада астаха хэмжээнүүдые үдэр үдэрөөр хараалхыень тодорхой тушаалтадта даалгагдаба.

Эдэ худэлмэрине хиналта, шалгалтын эрид шангадхагдахада, эдэ үдэрнүүдтэ бэлэдхэл эршэтэй ураг-шатайгаар ябуулагдаха аабза гээд найдамаар.

Манай корр.

«ДВС» ФИРМЭ

«Сино» түхэлэй нэгэ камератай холодильнигууд складта оробо гэжэ ДВС фирмэ захил хэгшэдтээ мэдээсэнэ. Захиһан энэ бараагаа түргөөр абахыегнай гуйнабди.

Телефонууд: 6-17-93, 6-19-21.

ҮРЯАЛГА ЭХИЛЭЭ

Мүнөөдэрэй худалдаа наймаанай сагай хөөрөөнөөн, хүлгөөн, ажамидаралай элдэб үзэгдэлнүүд—эндэл даа, Улаан-Удын колхозно дэлгэрүүтэ.

Үглөөнэй 11 сагта үдэшынхиһөө бага зэргэ хүндэрэмдэу, архиншад, хулгайшад, тонуулшад гэхэ мэтэ дутэлжэ үрдеэгүй, наймаашадшье тэниглэн ажалаатайнууд. Гэбэшье наймаае юрэ зураглаха ашаа, харин далда удхыень ухашалан ойлгохые гэдэг нэмдэ.

ЗАШАХА ТҮРИХЭНЬ ХЭСҮҮ ДАА...»

Нэгдүгэй эзэд хэд бэ? Асуудалда «колхозниг худоогэйхид» гэжэ ажар харюусаха дуран ба. Тэд тиимэ бэшэ. Нэгдүгэй, ямсын ажахынуудэй, колхоз, совхозуудай, продукциие доогуур сэнхэлдэлэй асаргаа, модон шүүрхэнүүдынь хүртэнэгүй. Мүнгыеш «һаахашье» гэшэнь... Мяха сабшуулһанай, шэгнүүр абаһанай, лабораторнин түлөө гээд тоолоо һаа, 10 мянга шахуу түхэриг түлэнэбди.

— Гомдолтой юумэн олон. Нэгэ гахай тэжээхын тула 130 мянган түхэриг гаргашалаабди. Килограммынь 2800 түхэригөөр 80 килограмм худалдаа гэлэйбди. Ороёдоол 60 мянган түхэриг олзо харманданай орохонь гэшэ. Тэд үшөө хэһэн ажалаа, зайн галые, транспортна гаргаша, дэлгүүр дээрэ һуурнин түлөө түлбэри эндэ оруулжа тоолобол, ороёдоошье олзогүй болонол даа.

— Мүнөө худөөгэй малшад, механизаторнуд, жолоошод 15—25 мянгые арай гэжэл абаһа ха юм. Хүүгэдэнай һургуулида ошобо, арай шамайхан хубсалуулжа эльгээбэбди. Мүнөө үбэлэй хубсаһан хэрэгтэй. Гахайгаа үүсэлэнгүй, саашань бариха гэхэдэш, холимог тэжээл үгы. Ямар айдаһатай саг гэшэбэ. Дэлгүүр мяхаар «дэбдеэтэй» гээ. Һаа, гоёор хэлэһэн үгэ бэшэ. Ингэжэ хуу үүсэлжэрхёод, ерэхэ жэлдэ одоол үлэсхэлэн болохонь бэшэ аал?—гэжэ наһажаал үбгэ һамган хоёр үрдилдэн байжа, наһамжаяа хэлэнэ.

Залуухан нэгэ эхэпэр баһал һанаата болонги:

— Үхэрэй мяха худалдахада, 250—300 мянгандо арайхан хүрэнэл даа. Өөртөө, үбгэндөө гээд нэжээд сабхи абаа һаамнайл, энэ мүнгэмнай һалаа. Хэзээ нимэ юумэн байһан юм? Энээхэнээ түргэн худалдаһайб гэхэдэш, ажалгүйшүүл гэшэбди гэһэн перекупщигууд урдуурнай ерелсоод, харгыемнай хаажархина. Нигээд байхадань, мяха асар һанайшье үрмагүй.

Эдэ олон зоной һанамжа дуулаад, нэгсон дэлгүүрэй директор В. Д. Гармаевта хандахабди, харюусень толилхобди гэжэ уншагшадаа найдуулая.

СЭСЭГ ХУДАЛДАГШЫН ҮГҮҮЛЭЛ

— Розо абыт! Нэгэнь 500 түхэригтэ, бүри гоёнь 700-га юм,—гээд, илдам шарайтай залуу эхэнэр дурадхана.

Тиихэдэнь би тушаал, нэрээ нэрлээд, өөр тухайгаа хөөрэжэ үгэхыень гуйгаа һэм.

— Би инженер-проектировщик мэргэжэлтэйб. Жэл урда тээ хэн ногэнэй сэсэг наймаалхаш гээ һаань, яанные үнэншэхэгүй бэлэйб. Тэзд ажалгүй болоод байхадаа, яаха гээшэбиб? Узбекистанһаа сэсэгүудые асаргашадһаа абаад лэ, худалдаһанай удаа олзын 90 процентыень үгоод, 10 процентыень өөртөө үлөөнэб. Тэр тэрэ зүүн талаар харыт даа, эдэ басагад хуу прибор бүтээлгын заводой дээдэ гарай мэргэжэлтэд юм.

«Табан жэл юунэй тулада шамайе һургаһан болонобиби?»—гэжэ түрэлхиндии на; майе түрүүшээр зэмэлээ һэн. Тэзд гүрэнэй политикын нигэжэ хазагайршахада, би зэмэтэй гүб? Харин мүнөө шимэ байдалдаа һурамхи, дадал болонхойб, хүнһөө эшэхэсэшье болёоб.

Хурим түрыш үдэрнүүдтэ—пятница, субботото сэсэгүүдые хүн зон илангаяа олоор абадаг юм. Заримдаа зузаан хармаантан нэгэ мүнөө 50—60 розо абадаг. Үтышье һаа, баяншье бэшэ аад, сэсэгүүдтэ дуратайшуул үе-үе болоод астра гү, али үшөошье ондоо хямдашаг сэсэгүүдые абадаг зантай.

— Тезд наймаанай гүйсэгүй гэшэ һаань, эдэ сэсэгүүдтнай хатаад хумиршадагүй юм гү?—гэжэ асуубаб.

— Долоон хоног соо яахашьегүй. Муудаһыень эзэдынь хаяа ааб даа. Минии һанаата болохо хэрэг бэшэ. Минии һанаата болохо юумэн гэхэдэ, налогой инспекцитэй зүришэлдөөн бологоо. Үбгэхэдөө—больнична абахагүйш, ажалай стаж гэжэ үгы, юунэй түлөө бидэнэрһээ ехэ налог абана гээшэб? Тийлбари, ойлгууламжаньье үгэхэгүй юм.

— Пенси тухайгаа һүүл тээшээ һанаата болохо гүт?

— Манай хүгшэртэр энэ пенсионно жаса гэжэ байха гү, али һалаха гү, хэн мэдэхэб? Нимэ худхаляатай сагта юунэй үлэхэ, үгые, мүнөөдэр, үглөөдэрөөшье мэдэнэгүй ха юмбибди.

«НЭХЫ ДЭГЭЛ АБАХА ГЭЭД...»

ВСТИ-гэй студент Лена Н. нигэжэ хөөрэбэ:

— Зундаа сүлөөтэйдөө мүнгэ олоогүй һаам, пенсионер түрэлхиндии үбэлэй хубсаһа юугээрээ абажа үгэхэб? Элдэб магазинуудһаа, бага предприятинуудһаа консервэ, яблока, баанхатай һу, мангир—нэгэ үгөөр хэлэбэл, эдеэ хоолой элдэб зүйлнүүдые худалдажа абаад, эндэ асаржа, сэнгыень дээшэлүүлээд наймаалнаб.

Удангүй һуралсалнай эхилхэнь. Гэбэшье амаралтын үдэрнүүдтэ алгадгүйл иишээ ерэдэг байхаб.

Ажалгүй эхэнэр:

— Хубүүнэйм ябадаг хүүгэдэй саад хаагдашоо Тиигэд ажалгүй үлэшөөб. Мөнөө капуста ургуулдаг хүмүүдтай танилсаад, тэдэнэрһээ килограммыень 250—300 түхэригөөр абаад, өөрөө 350-яар наймаалнаб. Үбгэмни гараа гэмэлтэйд, хүнбүүнтэйгээ гэртээ һууна. Бинь үрдижэл мэдэнэ гээшэб. Ондоо ялагаад хоолойгоо тэжээхэбибди?..

Гэрэйнгээ газаахи участогһаа овощ асарһан хүгшөө:

— Үлүү гараашаяа наашань шэрээ гүб даа. Үбгэндөө нэхы дэгэл абаха гэхэдэм, мүнгэн хүрэжэ үгэхэ юм бэшэ. Хүйтэнэй үедэ һу, хилээмэндээ ошодог үбгэжөөлни хүндэтэйл хүмни юм.

...Дэлгүүрэй нюусануд үшөөл олон, хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхэбди.

Г. ДАШЕЕВА.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

ДЭЛГҮҮРЭЙ ЭЗЭД ХЭД БЭ?

ВСТИ-гэй студент Лена Н. нигэжэ хөөрэбэ:

— Зундаа сүлөөтэйдөө мүнгэ олоогүй һаам, пенсионер түрэлхиндии үбэлэй хубсаһа юугээрээ абажа үгэхэб? Элдэб магазинуудһаа, бага предприятинуудһаа консервэ, яблока, баанхатай һу, мангир—нэгэ үгөөр хэлэбэл, эдеэ хоолой элдэб зүйлнүүдые худалдажа абаад, эндэ асаржа, сэнгыень дээшэлүүлээд наймаалнаб.

Удангүй һуралсалнай эхилхэнь. Гэбэшье амаралтын үдэрнүүдтэ алгадгүйл иишээ ерэдэг байхаб.

Ажалгүй эхэнэр:

— Хубүүнэйм ябадаг хүүгэдэй саад хаагдашоо Тиигэд ажалгүй үлэшөөб. Мөнөө капуста ургуулдаг хүмүүдтай танилсаад, тэдэнэрһээ килограммыень 250—300 түхэригөөр абаад, өөрөө 350-яар наймаалнаб. Үбгэмни гараа гэмэлтэйд, хүнбүүнтэйгээ гэртээ һууна. Бинь үрдижэл мэдэнэ гээшэб. Ондоо ялагаад хоолойгоо тэжээхэбибди?..

Гэрэйнгээ газаахи участогһаа овощ асарһан хүгшөө:

— Үлүү гараашаяа наашань шэрээ гүб даа. Үбгэндөө нэхы дэгэл абаха гэхэдэм, мүнгэн хүрэжэ үгэхэ юм бэшэ. Хүйтэнэй үедэ һу, хилээмэндээ ошодог үбгэжөөлни хүндэтэйл хүмни юм.

...Дэлгүүрэй нюусануд үшөөл олон, хөөрөөгөө үргэлжэлүүлхэбди.

Г. ДАШЕЕВА.

ИТАР-ТАСС ҺҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

РОССИН СОЁЛОЙ ҮДЭРНҮҮДТЭ ХАБААДАХА

АЛМАТЫ. Россин Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Виктор Черномырдин мүнөөдэр Казахстанай нинслэл хото ерэхэ ёһотой. Сентябриин 10-да Алматы хотодо Россин Федерацийн соёлой үдэрнүүдэй нээлтын баяр ёһолондо тэрэ хабаадаха юм.

Россин талаһаа зохёохы ажалтанай олохон мэдээжэ коллективүүд ба искусствын уран бэлигтэн энэ хэмжээ ябуулгада хабаадаха юм. Соёлой талаар харилсаа холбоон тухай хоёр ороной хоорондо энэ хабартаа баталагдаһан хэлсээн бэлүүлэгдэжэ захалба гээшэ. ССР Союзай һалан һандархада таһалдуулагдаһан холбоо барисаае һэргээн хүгжөөхөөр Россин ба Казахстанай арадуудай бэлэн байһаниинь үшөө дахин гэршэлэгдэхэ байха.

Тэрээнһээ гадна, экономическа асуудалнуудые шиндхэхын тулада Виктор Черномырдинэй ерэлгэ хэрэглэхэ тухай Россин ба Казахстанай хүтэлбэрилэгшэдэй хоорондо хэлсээн туйлагданхай юм ха. Тобшолон хэлэбэл, Кокчетав хотодо хоёр гүрэнэй хилэ шадарай областнуудай захиргааануудай гулваанарай уулзалгада тэрэ хабаадаха ёһотой.

СҮҮД ХҮДЭЛМЭРИЕЭ ЭХИЛЭЭ

МОСКВА. Сүүдлүүлэгдэжэ байһан Александр Тизяковой үбшэлһэн дээрэһээ ГКЧП-гэй хэрэгэй талаар сүүд хоёр һарын саада тээ болюулагдаһан аад, дахин худэлжэ эхилбэ.

1991 оной августда гүрэнэй урбалта хэхэ һэдэлгые эмхидхэлгэдэ ба тэрээнэдэ сэхэ хабаадаа гэжэ эмэлэгдэһэн урданай СССР-эй дээдын хүтэлбэрилэгшэдэй дундаһаа 12 хүн сүүдэй харюусалгада хабаадуулагданхай гээшэ ааб даа. ГКЧП-гэй хэрэгые баримталдаг үшөө 4 хүтэлбэрилэгшэд тушаа мүрдэлгэ дүүргэгдээгүй гээшэ. Тэдэнэй бэсын элүүрэй хаһалтагүй байһан дээрэһээ зогсоогдонхой.

Сүүдэй заседанида Александр Тизяков дахин ерэжэ шадаагүй. Тэрээнэй үгыдэ хэрэгыень хаража үзэлгые үргэлжэлүүлжэ болохо гү гэһэн асуудалые сэрэгэй коллеги шиндхэхэ ёһотой болоно.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Дэлгүүр ажамидарха арга бэдэрхэ. Л. Балуев: «Яажа һайжаруулхабибди?; Үндэһэн соёлоо һэргээе. Т. Замбалова: «Арадай урданай ба мүнөөнэй һургаалнууд»; «Хүрш-нэрэймнай һонин»— сугтуулбари. СНГ: тобшо һонин.

3-дахи нюурта. Соёлшод — хүдөөгэй ажалшадта. В. Баторов: «Үдын толон» урма зэриг бадаруулна»; М. Бурлаков: «Захиргаанай шиндхэбэринүүд буруушаагдаа»; Ёайн хүн тухай. К. Цырендоржиев: «Нарин дархашан».

4-дэхи нюурта. Ц. Цырендоржиев: «Унаха газараа мэдэдэг һаа...»; Ёатюун тухай хөөрөөнүүдһэ. «Хамбы шэрэлгэ». Баярай үгэ. «Наһатайшуулаа хүндэлбэ». Спортын һонин. Туһатай зүбшэлнүүд.

Алдарта Байгалаа аршалан хамгаалая

БИДЭНЭЙ ҺАНАА ЗОБООНО

Байгаалиг аршалан хамгаалха талаар Буддын шажанай һургаал ёзо удха шажнартай. Ой модо ехээр отолхогүй, ан амитадые хюдахагүй, уһа гол бузарлахагүй гэһэн шанга эрилтэ хүн бүхэнэй урда табидаг байгаа. Энээн дээрэһээ Байгал далай шадарай газар малтагдадаггүй, модон отологдодоггүй байгаа бшуу. Һүүлэй 60 жэлэй туршада Байгал шадар тоогүй олон завод, фабриканууд, комбинадуудай баригдажа, ой модон хайра гамгүйгөөр отологдоно. Энээн дээрэһээ Байгалай уһан муудажа захалаа. Бидэ хүн түрэлтэн Байгал далайе аршалан хамгаалха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа бэлигээ зорюулха ёһотойбди,—гэжэ профессор Б. Б. Базаров элидхэл хэхэдээ мэдүүлбэ.

— Байгал далайе али зэргын ехээр бузарлаба гээшэбиби? Ямар аргаар бузарлаабибди гэжэ шэнжэлгэ хэхэ. Хайшан гээд сэбэрлёхэ зомди. Дэлхэйн бүхы өрдэмтэд энэ харюусалгатай хэрэгтэ хабаадалсаха ёһотой,—гэжэ профессор К. А. Никифоров хэлэнэн байна. Түүхын эрдэмэй доктор Т. М. Михайловай хэһэн элидхэл олоной анхарал таташаа.

— Урдань бөөнүүд, удатануд байгаали аршалан хамгаалха талаар ехэ үүргэ нүлөө үзүүлдэг байгаа. Дура зоргоороо модо отолхо ябадалтай ехэ шанга тэмцэдэг бэлэй. Бидэ гансашье модо дэмы отолхо ёһотойбди,—гэжэ хэлэнэн байна. Энэнь ехэ зүб гэжэ һанагдана.

— Байгал далай шадарай байгаали бузарлагдаһаар. Дэлхэй дээрэ суутай нуур шадар заводуудай, комбинадуудай баригдасуурлуулжа шухала. Байгал шадар аяншалагшадай баазануудые олоор нээхэ хэрэгтэй,—гэжэ США-гай профессор Майкл Фрид хэлэнэн байна.

— Буддын шажанай һургаал Байгал далайе, байгаали хамгаалха талаар тон ехэ үүргэ нүлөө үзүүлнэ, —гэжэ Монголой академик Дагвадорж хэлэбэ.

Байгал далайе, Байгал шадарай байгаали хамгаалха уласхоорондын симпозиум байгша оной сентябриин 1-нээ сентябриин 5 болотор үргэлжэлөө. Энэ симпозиумой хүдэлмэрине уласхоорондын Байгалай жаса, Промышленна, худалдаа наймаанай палата, Бурлад Республикын Уласхоорондын информатизациин академи, Зүүн Сибириин технологическа институт эмхидхэбэ. Байгал далайе аршалха хэрэгтэ гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд, хүн зон хубитаяа оруулха бэзэ гэһэн хандалга симпозиумой хүдэлмэридэ хабаадагшад баталан абаа.

К. ЖАМЬЯНОВ.

Дэлгүүр: амидархын арга бэдэрхэ

ЯАЖА ҺАЙЖАРУУЛХАБИБДИ?

Манай Баргажан һуурин түүхэ домогоор баян юм. Бүри хоёр зуун табин жэлэй саана хасагуудай түрүүшын бүлэг эндэ буужа, байрын гэрнүүдые барижа, нютагай хүн зонтой эбтэй эстэйгээр, холбоо барисаатайгаар ажаһуужа эхилбэн юм. Хоёр зуу гаран жэлэй туршада Баргажан һуурин урган хүгжөө, хүгжэжшье байнаар. Баргажан һууринда суута декабрист аха дүү Нюхельбекернүүд ажаһуурһан юм. Худалдаа, наймаа хэжэ, Баргажан голые дэлхэйн арадуудта мэдээжэ болгоһон хүнсэсүүд эндэ олон һуугаа.

Совет засагай үедэ Баргажан һууринда байрын гэрнүүд, социально-соёлой байшангууд ехэ олоор баригдаһан, үйлсэ талмайнууд болбосон түхэлтэй болоһоншье байха. Шулуугаар баригдаһан соёлой байшан, гостиница, аймагай захиргаанай гэр, больницын шэнэ корпусууд, столово, магазинууд нишэ ерэһэн хүн зоной анхарал татадаг гэшэ ааб даа. Бидэ Баргажан һууринайнгаа үйлсэ талмайнуудые ариг сэбэр байлгаха гэжэ бултадаа оролдодог зомди. Тигэншьегүй яаха гээшэбибди. Баргажан нютагай байгаалиган танилсахаяа, сэдьхэлэй ханан харахаяа манай нишэ холын хото городуудһаа, хари гүрэнүүдтээ хүн зон олоор ерэжэл байдаг гээшэ ааб даа. Эдэнэр згээл түрүүлэн манай Баргажан һуурин ажаһуурһан хүн зон олоныншь арадай ажахыда ажаллажа, түрэл нютаттаа өрөжө гарадаг юм. Эндэһээл Баргажан голоор аяншалгаяа эхилдэг. Айлшадай һанаа сэдьхэл муудхажа, урма зоригыень хухалха эрхэгүйбди. Тиимэһээ һууринайнгаа үйлсэ, талмайнуудые хододоо сэбэр байлгаха болбосон түхэлтэй болгохо гэжэ оролдонобди. Һара бүри һууринайнгаа ажалшадые суглуулжа, ажабайдалай, ажаһуудалай олон асуудалые хамтадаа шиидхэдэг зомди.

Баргажан һууриние болбосон түхэлтэй болгохо, байрын гэрнүүдые, социально-соёлой байшангуудые барюулха талаар һүүлэй жэлнүүдтэ бага бэшэ ажал хүдэлмэри хэгдээ, хэгдэжэшье байнаар. Дүнда һургуулиин байшан шулуугаар барижа, хоёр жэлэй тэндэхэнэ ашаглалгада тушаагдаа һэн. Энэ һургуулиин барилгада промышленна предприятинууд, ажахынууд, һууринай ажалшад, үхибүүд өөнэдөо хабаадалсаһан юм. Һургуулинмнай үхибүүд үйлсэ, талмайнуудые болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэ тон эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, шорой боһоо сэбэрлэлсэдэг, модо, сэсэг һуулгажа, шэмэлэдэг. Тиимэһээл манай Баргажан һуурин хажуу тээлээ ерэһэн хүнүүдтэ гоё һайханаар харагдадаг гээшэ ааб даа.

Манай Баргажан һууринда зургаан мянган гаран хүн зон ажаһуурна. Эдэнэй олонхинь арадай ажахыда ажаллажа, бүрэл нютаттаа барилга хэнэ, авто-хартыг заһабарилна, автомашинануудаар арадай ажахыда хэрэгтэй ашаа зөөнэ. Һууринайнмнай ажалшад бултадаа һанаа сэдьхэл дүүрэн, садхалан һууна гэжэ хэлэхын аргагүй. Хаа хаанагүй байрын гэрнүүд дуталдажал байдаг гээшэ ааб даа. Манай Баргажан һууриндашье байрагүй хүнүүд, илангаяа залуушуул олон. Тэрэниие мүнөө яагаад байратай болгохо гээшэб? Барилгын материалай үнэ сэн арагүй ургажа байнхай. Нэгэ дунда эзэргын гэр барюулхын тула 3 миллион түхэриг хэрэгтэй бологдоно. Нимэ ехэ мүнгэн зөөри залуушуул хаанаһаа олохоб даа.

Оорын гэр байратай болохо хүнүүд манай һууринда олон юм. Нютагай захиргаан эдэнэртэ али бүхы аргаар туһалха гэжэ эрмэлэзнэ. Бидэ барилга хэхэ дуратайшуулда газар хубаажа үгэнэбди. Һүүлэй сагта 50 залуу айл газар абаад, барилга хэжэ байна. Залуушуулда модо отолхо участогуудые үгэнэбди. Өөһэдөө ойдэ модо бэлэдхээд, хүсэ шадалаараа байрын гэрнүүдые бодхожо байһан залуу бүлэнүүд яһала олон. Энэнь ехэ һайн гээд һанагдана.

Баргажанай СМУ-гай хүдэлмэришэд өхэнхидээ аймагай захиргаанай захилаар Баргажан һууринда, хүдөө нютагуудта байрын гэрнүүдые социально-соёлой байшангуудые баридаг юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай Баргажан һууринда 8,12 байратай гэрнүүдые олоор бодхоһон намтартай. Байгша ондо ушөо нэгэ 8 байратай гэрэй барилга дүүргэжэ, дунда һургуулиин хүдэлмэрилэгшэдтэ тушаагаһан байна. Баргажан һууринай захиргаанай захилаар ажалай ба дайнай ветерануудта үшөо нэгэ нимэ 8 байратай гэрэй барилга хэхэ юм. Энэ гэр барижа мүнгэн, материал олдоод байна. Хэды хүшэр хүндэ сагай орожо ерээд байгаашье һаань, энэ гэрэй барилга дүүргэжэ, 1994 ондо заабол ашаглалгада тушааха зорилго бидэ Баргажанай СМУ-гай хүдэлмэришэдэй урда табяад байнабди. Барилгашад ядажа, тулижа ябаһан байра байдалгүй үбгэд хүгшэдые байратай болгохо хэрэгтэ хубитала оруулалсаха бэзэ.

Үдэр хоногой оҺохо тума байдалнай үшөол хүшэр хүндэ болоно. Эдэ хоолой зүйлнүүд, хубсаһа хунарай үнэ сэн үльгэр домог соо хэлэгдэдэг мэтэ түргэнөөр ургана. Нигээд байхала, яалтай гээшэб? Үхэр мал, хонь хурьгадые, шубуу үмсэдөо барижа, огородой эдеэ, хартаабха ургуулаагүй һаа, аргагүй. Тиимэһээл манай Баргажан һууринай ажалшад мүнөө зуй ганаар ядангүй хартаабхаяа уһалжа гараа.

Хаа хаанагүй хүшэр хүндэ байдал тогтоод байна. Энэ хүшэр байдалһаа гараха хэрэгтэнь ажалшадта гансал туһалажа хүргэхэ арга шадалтай. Оролдохол хэрэгтэй.

Л. БАЛУЕВ,
Баргажан һууринай захиргаанай зайһан.

Хүршэнэрэймнай һонин

Андреевна Казанкова, Клара Семеновна Еланова, Нина Петровна Мясникова болон бусад анхаралтайгаар хандажа, ажал хэрэгүүдтээ, зон, нютагуудтаяа танилсуулжа, Стрельниковые яһала урмашуулба. Амаралтада гаражаа байһан Клавдия Федоровна Лопухова, училищин директор Т. М. Малацагаев шэнэ багшадаа туһалхые оролсодог, хэшээлнүүдтэнь оролсодог, хамһалсадаг байба.

— Ямар һайн газарта дайралдаба гээшэбиб? Урдынгаа танил гу, али дүүгээ мэтээр эндэ намайе угтаа, буряад шабинарни сахэ һоноуша, бэрхэнүүд үхибүүд байна,—гэжэ түрүүшынгээ мэдээ гэртэхиндээ Бэрхын район руу эльгэгээ һэн ха.

Тингэншье залуу багша ажалдаа шунгашоо. Географи, биологии кабинедүүдынь һуралсалай хэрэгсэлээр үгытэйшэт, һанаһандань хүрэхэгүй байба. Һургуулиин Дэргэдэхи сэсэрлиг задагайшаг. Байн-байн хэхэ юумэн хэмгүй сахэ болоо.

Өөрөө географ мэргэжэлтэй байһан директорэйнгээ зубшөөлоор Шэтэ ошожо, Түрүүн институдайгаа багшанартай уулзажа, ажалайнгаа эхин тухай хоорэжэ үгөөд, туһатай зубшөөлнүүдые абаад, һургуулида хабаатай хэрэгсэл, ном, сударнуудай складуудаар ябажа, юу хэ суглуулаад, гэртээ бусаа һэн. Тиигээд шабинараа бэсдеэ татажа, классаа түхеэрбэ.

Тэрэл намараа сэсэрлиг ссогоо хуушарһан ургамалнуудыень нугалжа хаяад, модонуудые һуулгаба. Географиин талмай шэнэлэгдэбэ. Багшын оролдолго уданшьегүй обёорогдоо һэн. Географиингаа кабинедэй «эрхим» гэжэ сэгнэгдэхэдэ, досоогоо баясаа бэлэй. Владимир Гаврилович нигэжэ урмашуулатдахадаа, бүришье ермэлзэл схэтэй болоо. «Үшөо юу хэхэ ёнотойб» гэһэн асуудал ой ухааһаань гарахаяа болбо. Өлдэб юумэ бодомжолдог, ном һудар унштдаг байба.

В. Г. Стрельников байгаалар угаа схээр һонирходог, нютаг нугануудые шэнжэлдэг байнан юм. Ага ерэед байхадаа, ойро тойрын ой модон руу ошохо, набшаһа ногоо суглуулха, ан гүроол адуулха, шубуу шонхор шэртэхэ адатай болобо.

Олоһон, үзэһэн, хараһан юумэндээ заатагүй элирхэйлэ хүные оролдодог байгаа. Шабинартаа эдэнээ һайрхан хоорожэ, харуулжа, тэдэнэйнгээ дурьень татаһан байна. Иба ябаһаар элдэб материалнуудай нөөсэнүүдтэй болохоо, тэрэнээ тусхай кабинет соо табиха гэжэ шиидэбэ. Тингэжэ Стрельниковэй байгуулһан музей бии болоһон юм.

Талаанинь болоходоо, 1976 оной март соо багшанарай училищин шэнэ гурбан даохар байшанда орожо, тэндэ декабрийн 29-дэ музейн нээлгэ тусхайтаар үнэншэлэгдэбэ. Нимэ үзэсхэлэнтэ гуламта дутэ, нааша хоморт юм аабза. Энээшие хараха, үзэхэсэ холо ойрын нютагуудай эрдэмтэд, багшанар, бусад мэргэжэлтэд эрэдэг, үндэр сэгнэлтэ үгэдэг болоихой.

Владимир Гаврилович орон дотор үнгэргэдэдэг олон тоото семинар, симпозиумууд дээрэ ажал тухайгаа хөөрэдэг, һанамжа, дурадхалнуудые оруулдаг байжа, России географуудай дунда мэдээжэ болохоһоо гадна, тэдэнтэй холбоо барисаагаа улам бүри бэхидхүүлжэ байихай.

Стрельниковэй байгуулһан музей хадаа округой бүхы байгаалида дуратайшуулай, шэнжэлэд хэгшэдэй, багшанар болон шабинарай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй һуралсалай бааза болоо гэжэ хэлэлтэй. Географическа бүлгэмэй гэшүүдээр болон эдэбхитэдээр хамтаржа, шабинараа абаад, жэл бүри аяншалгада гаража, гүнээгы шэнжэлгэнүүдые ябуулна.

Тоором нуурнуудай, гол горхонуудай, хада уулануудай, ой модонуудай шэнжэ тухэлнүүдые, хорхой шабхайһаа эхилээд, тэндэ амидардаг бүхы бодосууд болон амитадые, ургамал, ногоонуудые нарийнаар шэнжэлнэ, тингээд нютагай байгаалида гамтайгаар хандахаяа хэрэгтэ зонние зорилгоуулна.

Һаяшат Нежо гэжэ нуурай эрьедэ урдын зоной һуудал байра олоожо, үнэ сагай эдэб эдэлэнүүдэй үлэгдэлнүүдые суглуулжа асараа һэн. Тэрэнь ехэ һонирхолтой, сэнтэй зүйл байжа, эрдэмтэдэй анхарал татаһан байна. Багсаалан хэлэхэдэ, Стрельниковэй хүроо, үзөөгүй газар. Һонирхоэгүй юумэн Агын дабисхэр дээрэ хомор байха.

Шэнжэлгэ, суглуулбарияа зубсор, эрдэмэй эрилтээр сегсолжо, һургуулинуудта шудалха хэдэн зуршалгань болон министерствэнүүдтэ һайшаагданхай юм.

Мүнөө музейдэнь округ соохи 1000 гаран ургамалнуудай, хэдэн зуугаад жэжэ, томо амитадай экспонадууд табятан, айлшадые айхабтараар һонирхуулжа байдаг. Эндэ 34 семинарзублоон үнгэргэгдэһэн, 22 мянган хүн ерэжэ танилсаһан байна. Багша оороо эрдэмэй 100 гаран статьяа хэблүүлээ. Музейн «арадай» гэжэ тусгаар нэрлэгдэһэнинь гайхалгүй.

Гадна Владимир Гаврилович байгаали хамгаалха, байдалынь бэхижүүлхэ хэрэгтэ улаан гараараа оролсоно. Округой түб болон хүдөөгэй һууринуудаар набшаһата модонуудые, жэмэстэ ургамалнуудые тарилсана. Сүүта Сэрэг-Нарһанай нэгэ углууда тэрэнэй һуулгаһан нарһанууд нэмжыжэ байдаг болоо.

Оном голой урда тээ «Хэзтэй» гэдэг хоёр сэ агы-нүхэн бии. Тэрэниие һандаргаахагүйн түлөө сэ оролдолго гаргажа байихай. Владимир Гаврилович байгаалида бүхыгөөрөө шунашаһан, багшын ажал дэрлэшэн байхаһаа гадна, олоной хэрэгтэ урагшатай хүн.

Тэрэ һур харбалгаар спортын мастерай нэрэ зэргэдэ далаад онуудта хүртэһэн, санаар, гимнастикаар, волейболоор областиин, округой мурьсөөнүүдтэ хабаадалсажа, дүрбэ удаа түрүү һуури эзэлһэн байна. Тэрэнэй һургаһан хоёр һуршад спортын мастериуд болонхои.

Владимир Гаврилович Стрельниковэй зохёохы нарин ажал алишье талаар үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна. Тэрээндэ «РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багша» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоо. «Шэнэ ба боро газарнудые эдлэһэгэй түлөө» медальяар, олон дэбтэр, үнэмшэлгэнүүдээр шагнагданхай.

Округой элитэ хүнүүдэй нэгэн Владимир Стрельниковэй бүхы дэлхэй дүүрэн таранан нухэдынь, шабинарынь һаяшат 50 наһанайнь ойн баяраар амаршалаад, һайн һайжан үгэнүүдые дамжуулжа, сэдьхэлыень сэнгүүлэбэ.

Ц. ГОНГОРОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. В. Г. Стрельников. 2. Багша шабинартаяа аян замда. 3. «Хэзтэй» гэдэг агы-нүхэнэй амһар.

В. СТРЕЛЬНИКОВЭЙ фото.

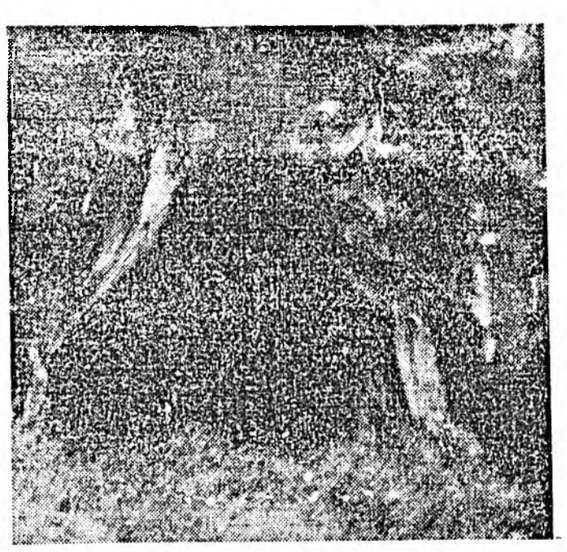

ОБЛАСТЬДОО СУУРХАНХАЙ

Алайрай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой һаалишад габшагай ажаллаараа, үндэр үрэ дүнгүүдээрээ округноо гадуур, бүхы Эрхүүгэй область соо суурханхай. Эндэ табан мянганай дабаа гаталһан һаалишад В. К. Тышопко, Т. К. Вельмякина, М. А. Васерда гэгшэд хүдэлдэг юм.

Һаалишадай областной конкурс үнгэржэ, тус районой Шалоодой һүнэй фермын һаалишан Е. А. Калужина хүндэтэ хоёрдохи һуури эзэлбэ. Тингэжэ эрхим һаалишан Челябинскда үнгэргэдхэ һаалишадай бүхэроссии конкурсдо хабаадаха эрхэдэ хүртөо.

Мүнөө бэрхэшээлтэй сагай болоод байбашье, энэ ажахыда хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха талаар горитой ажал ябуулагдана. Эндэхи һуурны, тосхонуудые холбоһон харгынууд асфальтаар хушагдаа. Байгша ондо байрын арбаад гэр баригдаха юм. Харин нёдондо участково больницын шэнэ уужам байшан баригдажа эхилээ. Социально-соёлой объектнүүдые зайһабарилха, шэнэлхэ хэрэгтэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозон правлени горитой мүнгэ гаргашална.

(«Усть-Ордын үнэн» һонинһоо абтаба).

АЖАЛДАА ДУРАТАЙ БАЙХАДА...

«Ага ерэһэн зон муу байдаггүй, өөдэлдэг...» гэжэ нютагайхид хэлсээд байха. Аглаг уужам тала дайдадаа таараһан тэнигэр түбшэн зан абиритай, хүндэмүүшэ, хүхюун урда бурياдууд хүдөө тээнээ ороһон уладта илдам зулгы, үнэн сэхэ хандасатай дээрэһээ түргэн танил таланууд болон цүхэсөод, тэдэнэй түбхинэхэ талада хам оролсожо хамһалсаад, хашаа нэгэдэжэ һуудаг гуримтай гээшэ ха.

Мүнөө эндэһээ нютаг урилһаншье, ажаһуужа һуурыкаһаншье зоноо инмэшүү һанамжануудые үсөөн бэшэ дуулалдаһан байна.

— Агын тала — миниг хоёрдохи тоонто нютаг,—гэжэ Владимир Гаврилович Стрельников хэндэшье хамаагүй сэхэ табидаг.

25 жэлэй саада тээ Шэтын багшанарай дээдэ һургуули түгэсхэһэн хүбүүхэн багшанарай училищин багша боложо ерээ һэн. Һүбэлгэн бэрхэ мэргэжэлтэн ажалайнгаа түрүүшын үдэрноо оорыгоо һайн талаһаа харуулжа эхилээ бэлэй. 1968 оной августын 25-да багшанарай зүблоон дээрэ училищин директор Тригер Матвеевич Малацагаев тэрэниие зуршалхалаа:

— Владимир Гаврилович Стрельников багшанарай дээдэ һургуули эрхимээр дүүргээд, географи, естествознаниин багшаар томилогдобо,—гээшэ һэн.

Горохоноршье һаа, сэбэр нятаар хубсаһан шараха толгойтой оорэ янзын залуу хүбүүн һандалһаа нуга харайн бодожо, суглараглаһые уриннар мэндэшэлжэ байба. «Ямаршуу хүн ааб-ши—харана бэлэбли», гэһэншүүгээр суглаанда хабаадагшад харан һуугаа һэн.

Тэрэ үедэ ажаллажа байһан багшанар Дагба Ринчинович Ринчинов, Анастасия Андреевна Казанкова, Клара Семеновна Еланова, Нина Петровна Мясникова болон бусад анхаралтайгаар хандажа, ажал хэрэгүүдтээ, зон, нютагуудтаяа танилсуулжа, Стрельниковые яһала урмашуулба. Амаралтада гаражаа байһан Клавдия Федоровна Лопухова, училищин директор Т. М. Малацагаев шэнэ багшадаа туһалхые оролсодог, хэшээлнүүдтэнь оролсодог, хамһалсадаг байба.

— Ямар һайн газарта дайралдаба гээшэбиб? Урдынгаа танил гу, али дүүгээ мэтээр эндэ намайе угтаа, буряад шабинарни сахэ һоноуша, бэрхэнүүд үхибүүд байна,—гэжэ түрүүшынгээ мэдээ гэртэхиндээ Бэрхын район руу эльгэгээ һэн ха.

Тингэншье залуу багша ажалдаа шунгашоо. Географи, биологии кабинедүүдынь һуралсалай хэрэгсэлээр үгытэйшэт, һанаһандань хүрэхэгүй байба. Һургуулиин Дэргэдэхи сэсэрлиг задагайшаг. Байн-байн хэхэ юумэн хэмгүй сахэ болоо.

Өөрөө географ мэргэжэлтэй байһан директорэйнгээ зубшөөлоор Шэтэ ошожо, Түрүүн институдайгаа багшанартай уулзажа, ажалайнгаа эхин тухай хоорэжэ үгөөд, туһатай зубшөөлнүүдые абаад, һургуулида хабаатай хэрэгсэл, ном, сударнуудай складуудаар ябажа, юу хэ суглуулаад, гэртээ бусаа һэн. Тиигээд шабинараа бэсдеэ татажа, классаа түхеэрбэ.

Тэрэл намараа сэсэрлиг ссогоо хуушарһан ургамалнуудыень нугалжа хаяад, модонуудые һуулгаба. Географиин талмай шэнэлэгдэбэ. Багшын оролдолго уданшьегүй обёорогдоо һэн. Географиингаа кабинедэй «эрхим» гэжэ сэгнэгдэхэдэ, досоогоо баясаа бэлэй. Владимир Гаврилович нигэжэ урмашуулатдахадаа, бүришье ермэлзэл схэтэй болоо. «Үшөо юу хэхэ ёнотойб» гэһэн асуудал ой ухааһаань гарахаяа болбо. Өлдэб юумэ бодомжолдог, ном һудар унштдаг байба.

В. Г. Стрельников байгаалар угаа схээр һонирходог, нютаг нугануудые шэнжэлдэг байнан юм. Ага ерэед байхадаа, ойро тойрын ой модон руу ошохо, набшаһа ногоо суглуулха, ан гүроол адуулха, шубуу шонхор шэртэхэ адатай болобо.

Олоһон, үзэһэн, хараһан юумэндээ заатагүй элирхэйлэ хүные оролдодог байгаа.

Тиигээд Баргажанай СМУ-гай хүдэлмэришэд өхэнхидээ аймагай захиргаанай захилаар Баргажан һууринда, хүдөө нютагуудта байрын гэрнүүдые социально-соёлой байшангуудые баридаг юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай Баргажан һууринда 8,12 байратай гэрнүүдые олоор бодхоһон намтартай. Байгша ондо ушөо нэгэ 8 байратай гэрэй барилга дүүргэжэ, дунда һургуулиин хүдэлмэрилэгшэдтэ тушаагаһан байна. Баргажан һууринай захиргаанай захилаар ажалай ба дайнай ветерануудта үшөо нэгэ нимэ 8 байратай гэрэй барилга хэхэ юм. Энэ гэр барижа мүнгэн, материал олдоод байна. Хэды хүшэр хүндэ сагай орожо ерээд байгаашье һаань, энэ гэрэй барилга дүүргэжэ, 1994 ондо заабол ашаглалгада тушааха зорилго бидэ Баргажанай СМУ-гай хүдэлмэришэдэй урда табяад байнабди. Барилгашад ядажа, тулижа ябаһан байра байдалгүй үбгэд хүгшэдые байратай болгохо хэрэгтэ хубитала оруулалсаха бэзэ.

Үдэр хоногой оҺохо тума байдалнай үшөол хүшэр хүндэ болоно. Эдэ хоолой зүйлнүүд, хубсаһа хунарай үнэ сэн үльгэр домог соо хэлэгдэдэг мэтэ түргэнөөр ургана. Нигээд байхала, яалтай гээшэб? Үхэр мал, хонь хурьгадые, шубуу үмсэдөо барижа, огородой эдеэ, хартаабха ургуулаагүй һаа, аргагүй. Тиимэһээл манай Баргажан һууринай ажалшад үхэр мал, ямаа, тахиа, галуу үмсэдөо баридаг болоо. Тэрэгүйгөөр аргагүй. Һүүлэй мэдээгээр, Баргажан һууринай ажалшад 2000 үхэр мал, ямаа барина. Энэ олон үхэр мал-

СНГ: ТОБШО ҺОНИНУУД

ТУЛА. России армиһаа запаста табигдаад, фирмэдэ бусаһан худэлмэрилэгшэ бүхэндэ 100 мянган түхэриг туһаламжа болгон үгэхэ гэжэ акционернэ «Тулачермет» компани шиидхэбэ.

Бусад предприятинуудтай сасуулхада, тус компани худэлмэрилэгшэд тухайгаа ехэ анхарал оролдолго гаргадаг гэжэ хэтын хүн зон тоолодог юм. Мүнөөнэй хүндэ хүндэ үедэшье тус компани жэл бүри металлургинуудта 350 квартира барижа үгэнэ. Ойрын 2—3 жэлдэ гэр байрын асуудлые хүсэдөөр шиидхэхэ гэжэ харааланхай.

МОСКВА. Дэлхэй дээрэ мэдэгдэжэ болоһон самолет бүтээдэг Америкын «Боинг» компани Москвада оорынгөө эрдэмэй-техническэ түб нээгээ. Энэ хэрэгтэ хабаатай России мэргэжэлтэдэй хэлэһэнэй ёноор компани Россида бүхөөр түбхинэхэ һанаатай ха. Түрүү технологитой России промышленность шэнэ түбэй ашаар туйлалтануудаа дэлхэйн аэрокосмическа налбаринда нэбтэрүүлхэ арга-тай болохо, харин «Боинг» шухала шэнжэлэлгэнүүдые үнгэргэжэ, «России ураг-шаа хараатай дэлгүүр дээрэ» удаан болзорой харилсаануудые тогтоожо шадаха болоно гэжэ найдажа байнаа тус түбэй директор, авиации инженер Майкл Фрэнк мэдүүлээ. Энэ мэргэжэлтэн улаасхоорондын харилсаануудтай горитой дуршэлтэй юм.

Эрдэмэй-техническэ түбые эмхидхэхэ үедөө американ мэргэжэлтэд России хэдэн университедүүдэй ба эрдэмшэнжэлгын институдуудай проектнүүдтэй танилсаһан байна. Эдэ эмхи зургааануудай хүдэлмэрилэгшэд эгээн түрүүлэн тус түбтэ ажаллажа эхилхэ юм.

АЛМАТЫ. Сэрэгэй баруунай бүлэгтэ ажа гараһан совет сэрэгшэдтэ эльгээгдэдэг байнан сэрэгэй хубсаһан гэнтэ Казахстанай Жамбылска областьдо олдобо. Тэрэниие 72 вагоноор Германиһаа олоныншье туһаламжа болгон эльгээһэн байна.

Манай шишель ба сабхинууд ягаад Германиин зоори болоо юм гээд тайлбарилхын аргагүй. Зарим сэрэгэй хүтэлбэрилэгшэдэй худалдаа наймаанда шунан ороһон ушар гол шалтагаанинь боложо магадгүй гээд «Казахстанская правда» газетэ бэшэнэ. Юрэдөол казах хонишодой бүлэнүүд гэнтэ сэрэгэй хубсаһатай болошоһон байгаа һэн.

НОВОСИБИРСК. Сибирийн номой хэ[illegible] бишэ болохо Р[illegible] Мэй академиин [illegible] отделениин эр[illegible]ческэ библиотек[illegible] лэйнгээ ойе тэ[illegible]дэ 13 миллион [illegible] баяи жаса бии [illegible] гушаад доктор [illegible] дудай ябуулжа [illegible] Дэмэй гүнзэгы [illegible]нууд библиотек[illegible] суурхуулаа. М[illegible] эдэб һалбаринд[illegible] сэлэй компьютер[illegible]дые библиотек[illegible] түүхэтэй.

России экон[illegible] биллаганууда[illegible] коллективэй [illegible] баадалсажа бай[illegible] рэнэй хугжэлт[illegible]та мүн. Про[illegible] ба коммерсант[illegible] хэрэг эрхилэ[illegible] дээнэлэүүлхын [illegible] текын мэдээсэ[illegible] рэглэхэ зэргэ[illegible]

Үндэһэн соёлоо үргэлжэлүлэгшэд

АРАДАЙ УРДАНАЙ БА МҮНӨӨНЭЙ ҺУРГААЛНУУД

Хэнэйшье мэдэһээр, педагогико хадаа дорсоо үдэжэ ябашадые һургаха, хүмүжүүлхэ зорилготой эрдэм гээшэ. Тиимэһээ урда холо сагта манай элиисэг хулинсагуудаймнай ямар арганаар багашуулаа нүргажа, хүмүжүүлжэ байһан тухай нэгэ хэды түүхын жишээнүүдые баримталан һануулая.

Монгол улсаата арад зондо мэдээжэ эрдэмтэ-лама Хайбзуун Галышиевай «Сэсэн ухаанай толи» гэһэн томохон, шүлэглэжэ бэшэһэн, хүмүүжүүлгын удхатай поэмэ-зохёол хэблэлдэ гараһан юм.

Энэ зохёол-һургаал ургажа ябаа залуу үеэнние дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ арга боломжые заһан, сэгнэшэгүй гүнзэгы, удхаараа философско, экономическа ба теоретическэ бүтээл болоно. Тиимэһээ буряад арадай педагогикын үзэл, һанамжа хамтадхаһан, арадай педагогикын жасада түб һуури эзэлэн ороһон һургаал гээд баталан хэлэхэдэ, ямаршье алдуугүй гэжэ һанагшаб.

Энэ гайхамшагта зохёол найман бүтээлтэй. 979 шүлэгэй мүрнүүдтэй бүридэжэ, хуушан монголоор найруулагдан бэшэгдэһэн байха юм. Эдэ бүлэгүүдые иран хараа һаа, нимэ:

«Нэгэдэхи бүлэг соогоо «Өөрынгөө араг бэе ба зөөри хоёрсо яажа аршалхаб» гэһэн удхатай. Хүнэй бэе эхэнээ түрэһөөр арюун сэбэр ябахаһаа гадна, зөөриндөө гамтай байха. Гэр бүлэдөо арюун сэбэрые сахин, даруу зан гарган, эдеэ хоол мэдэжэ эдихэ ёнотой г. м. Энэ заһабари һургаал тухай БИОН-ой эрдэмтэ худэлмэрилэгшэ С. Бабуев «Эхэ эсэгын һургаал, захла» гэһэн олонтой анхарал татама статья «Буряад үнэн» газетэдэ үнэрнэн жилдэ гаргуулаа бэлэй.

Тэрэ статья соогоо автор нигэжэ бэшэнэ: «...Саг сагтаа бэеэ, дотор хубсаһаяа угаадаг бай. Тиимэ заншал-сэбэршэ хүнэй дэлабари...». Тон зүб үгэнүүд!

Зоори тухай хэлэбэл, нимэ: «Өөрынгөө хүсэ шадалаар олоһон мүнгэн, зоори тон үнэтэй, үрэжэлтэй ха юм. Бэлэзэр, мэхэ гохоор олдоһон зоори—үнэгүй, найдамжаар бага, тон һэжэгтэй хаш гэһэн һанал бодолнууд зоной дунда үргэнөөр таранхай, Энэ үнэн дээрээ ехэл һайшаалтай.

Хоёрдохи бүлэг. «Ухаан бодолоо нарижуулга. Алта мунгоор бэеэ шэмэнхаар, эрдэмээр шэмэ»,—гэхэ зуураа,—«түрэл хэлэн удха түгэлдэр байг лэ!»—гээд ааһан юм. Ухаан бодол оорео гансата бии болодоггүй, харин эрдэм, ажал эдлэжэ, шэнжэлжэ, ухаан бодол ородлдэг. Алта мунгэн удэшэ, углөөнэй шүүдэр шэнги, нэгэ мэдэжэдэшни харманан соошин үгы болошодог, харин һургаалаар олдоһон эрдэмэй шамтаяа хамта ябахын тула, тэрэнээ дээшэлүүлэн үргэдхэжэ, элирүүлжэ, дүй дүршэлөөр арьбажуулан ябаха гээшэ хүнэй сэгнэшэгүй баялиг мүн.

Гурбадахи бүлэг. «Һэргэг яажа үйлдэхэб?». Хүн хадаа оорыгоо ябадал ба үгэ хоёрые зүбоор гурилтай болгохын тула, мэдэрэл схэтэйгээр оортоо хиналта табиха ёнотой. Энэ тон зүб даа! Оороо худэлмэри, үгэ, аашаябадалаа шанга хиналтатайгаар шүүмжэлэн хараагүй һаа, алдуугаа ойлгожо шадахагүй ушар тохёолдодог. Инмэ ушарта орохогүйн тула хододоо зоноор, нүхэдөөроо хоорэлдэжэ, тэдэнэй ажаглалта анхаралдаа абажа, бэеэ зайһан ябахые оролдохо ехэл шухала.

Дүрбэдэхи бүлэг. «Дайсалта гу, али түрэл дутын хүнүүдэй хоорондохи холбоон ба харилсаан тухай». Үнэн дээрээ хүнэй гу, али олоныншье хоорондохи харилсаан хододоо таруу, ойлгосотой байгаа һаа, тон һайн. Тиимэ тула тэрэнэй гол зорилго гэбэл—холын ба дүтын хүнүүд бүхы арга шадалараа эбтэй, эстэйгээр ажаһуухын түлөө оролдохо.

Хэрбээ «дайсанаа дараад, даагаа һүүлдээд» ерээшье һаа, үнөө хиһаа дотороо һанагүйгөөр, харин дайсанаа хаһи нүхэр болгон энхэрхэ хэрэгтэй. Агуухэ хүсэтэй дайсанаа дараад, һайрхажа ябаха хэрэггүй. Тинхэ зуураа бүхы болоһон хэрэгтэ ганса гүйлта ба хүликсэл, хайра, үмөөрэлгэ г. м. эрижэ байха мэдэрэл байхагүй гэһэн һанал бии.

Табадахи бүлэг. «Урда болохо үйлэ хэрэгые тухайлан хараха». Юртэмсэ дэлхэй дээрэ боложо байгаа үйлэ хэрэгүүдэй ходолоо хубилжа, худхаржа байдаг үзэгдэлнүүд ушардаг ааб даа. Тиимэ тула хүн болбол оорыгоо үйлэ ба һанал бодолоо дэлхэйн үзэгдэлэй тулгуурида түшэглэн баталха ехэл шухала. Нигэжэ ойлгодоо һаа, тон һайн үрэжэлтэй үйлэ ба хэрэг бүтээгдэдэг.

Зургаадахи бүлэг. «Ямаршье гохо мэхэ гаргангүй, үнэн сэхээр оорыгоо ажаһуулаа». Юртэмсэ дэлхэй дээрэ боложо байгаа хубилжа, худхаржа байдаг үзэгдэлнүүд ушардаг ааб даа. Тиимэ тула хүн болбол оорыгоо үйлэ ба һанал бодолоо дэлхэйн үзэгдэлэй тулгуурида түшэглэн баталха ехэл шухала. Нигэжэ ойлгодоо һаа, тон һайн үрэжэлтэй үйлэ ба хэрэг бүтээгдэдэг.

Долоодохи бүлэг. «Ямар аргаар үйлэ хэрэгээ ябуулбал, нүгэл шэбэл бага байха юм? Нүгэл-шэбэл, хилинсэг гээшэмнай хүн бүхэнноо дулдыдадаг гэжэ тодоор, мэдэхэ, ойлгохо ёнотойбди. Муу муухай һанал сэдьхэлгэ-хомхойролго, эдилгэ, абаяга, байгаалиин баялигта обтолго, ан гүроол амитанние гам хайрагүй хюдалга г. м. хүнэй саглашагүй дутуу ябадал гэшэ. Урда холо сагһаа нимэ үзэгдэлнүүдые арадай зон шоо үзэн, үльгэр түүхэдээ дүрэ шарайень элирүүлэн, дура гутамаар, харуулдаг байгаа. Энээнние бултаһайнаар мэдэнэбди.

Наймадахи бүлэг. «Һайн байхан, нэмгэн абари зан, уян сэдьхэл г. м. сэгнэшэгүй манай баялиг болоно». Манай ут гарбал, аха захатамнай нантин нарниаар сахин, энэ сэдьхэлэй баялигые дамжуулан маанадта хүргэжэ асараа гээшэ.

Богонеор хэлэбэл, эртэ урда сагай буряад арадай педагогикын жасада, залуу үеэнние хүүгүүлгын харааншугам һ[illegible]эрхүү байна гээд тобшолоо[illegible] ехэшье алдуугы.

Олоороо олдоһон нэгэ арадай һургаал «Эрэ хүлэй юнэн табьяа» гэһэн толгой далита таабари һануулая:

1. Юунһээшье үлүү—зубшэл.
2. Далай дээрэ — тамаралга.
3. Дайн дээрэ — баатаршалга.
4. Һургаал дээрэ—гүнзэгы бодол.
5. Засаг түрэдэ—мэхэ гохогүй.
6. Ажал дээрэ—мэргэжэл.
7. Аман үгэдэ—сэсэн мэргэн.
8. Хари газарта—хэлбэри, шэгүй байлга.
9. Һур харбалгада—мэргэн оноолго.

Энэ юу харуулнаб гэбэл, арадай педагогико эрхим шанарай хүнэй дүрбэн тэгшэ образ ба хүмүүжүүлгын хуулита кодекс гээд лаблан хэлэхэдэ, тон зүб гэжэ бодомоор. Энэ далита һургаал үгэнүүдые буруушаахя арга боломжонууд олдоггүй, харин гансал ехэл хүндэтэйгөөр хүлеэн абахые оролдодог

Соёлшод-хүдөөгэй ажалшадта

«ЭДЫН ТОЛОН» УРМА ЗОРИГ БАДАРУУЛНА

Нийгаа ажабайдалтай холбоотойгоор Асагадай байшангай эдэбхитэд ашуулна. Энэ нютагай ирэгэ айлай, 500 хүнэй ийн үйлэ хэрэгүүд соёл байшангай аша туйаар бүтүүлэгдэдэг гэхэдэ, болохогүй.

оной февраль һарын Дабаатын сомоной сесси дээрэ соёлой эдэбхитэд Нина Тарба Доржиев Асагалайнгаа дасанние тухай асуудал табисомоной депутадуудай дамжэгдэв бэлэй.

нгөгүй марафон үнэрөө, мүнөөн зөөри суглархишэлэ арамнайлагсан. Мүнөө энэ дасаАсагадай буддын шажаной эмхинин түрүүлэгшэ Тарба Доржиев урагшатайгаар хүтэлбэрилжэ байнхай. «Хүнэрэшье сагта дасанние барилгада схэхэн туйа хүргэнэн соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэдтэ, эдэбхитэдтэ схэ баяр хүргэн ябалгби», гэжэ энэ дасанние барилгада схэхэн үүргэ дүүргэнэн, нютагай үбгэн Мэжид-Доржи Цыдыпович Дондоков хөөрэнэ.

Туе соёлой гуламтын эдэбхитэд Н. Ц. Жанов, С. Д. Нимаев, Т. Д. Доржиев, Л. Н. Цыденжанова, Д. В. Жамсарапов, Н. Д. Болсоева гэгшэд нютагайнгаа байгуулагдаһаар 50 жэлэй һайндэрые эмхи гуримтайгаар үнэргэгдэв. Нютагай баяр ёсололой һайндэрэй үдэшэ үнинэй колхозниигуудые булта амаршалжа, тэдээнлэ бүлэгүүд барюулагдаба. Үнинэйшье сүлөөтэйгөөр уулзаагүй үбгэд, хүгшэд ябалашье хүхибэ, хөөрөлдэбэ.

Туе һайндэрые үгтуулан, гэр байранууд, үйлсэнүүд болбосон түхэл шарайтай болоо, һэльбэн шэнэлэгдэвэ, заһагдаа. Үйлсэнүүд бүхэнэй зон өөһэд хоорондоо амтатай эдэлэй, луу хатарнуудай мүрысөөнүүдые үнэргэгбэ. Гоё-гоё буряад хубсаһа үмдэһэн басагад, хүбүүд, хүгшэд, үбгэд — «Эдын толон» гэһэн фольклорно ансамблин гэшүүд шэнэ һонин программатай зүжэг наада, хатар дуунуудые дэлгээбэ.

Мүнөө туе ансамбльда дундуур наһатайшуулай, үхибүүнай эмхинин түрүүлэгшэ Тарба Доржиев урагшатайгаар хүтэлбэрилжэ байна. Рэсэрэй һайндэрнүүдтэ хабаадаһан ансамблин гэшүүд Ц. Д. Хайдапова, Б. Б. Хамаев, Е. Н. Цыренжапова, Б. Р. Доплоков гэгшэд Н. Д. Болсоевагай хүтэлбэри доро Ага нютаг ошожо, арга шадабарияа харуулжа, зоной зүгһөө үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнэн байна.

Ансамблин залуу хабаадагшад нютагай багша Доржиевагай хүтэлбэри доро Буддын шажаной номолые шудалжа, зоной сэдьхэл бодолые арюудхажа ябаһан магтаалтай. Тэдэнэр жэл бүри Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрта болодог Сагаалганда хабаадалаг һайн һайхан заншалтай болонхой. Монголой Арадай Республикада, Яруунын аймагай ажалшадта ансамбль айлшалһан юм.

«Арадай фольклорно ансамбль эмхидхэлэндэ эхэ-герой М. Ц. Рыгзенова, Д. И. Баймеева, Г. Ц. Радпаева, А. Д. Иглаева, Р. М. Сандакова, С. Д. Нимаев, Т. Д. Доржиев гэгшэд схэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан» — гэжэ тус ансамблин хүтэлбэрилэгшэ Нина Дылыковна Болсоевагай хөөрөөнөө мэдэбэбди.

— Асагадай ансамблин бүридхэлдэ орохон бидэнэр мүнөө Гэсэрэй 1000 жэлэй, Иволгын 50 жэлэй һайндэрнүүдтэ зорюулагдаһан шэнэ программа мүнөө бэлдэнэбди, — гэжэ нютагай дарга — староста Станислав Дагбаевич Нимаев хэлээ һэн.

Нютагаархидаа урмашуулан зугаа наадааа, хатар дуугаа бэлэглэжэ байдаг «Эдын толон» ансамблин гэшүүдтэ урагшатай, баяр баясхалантай ябахыень үреэн, үшөө схэ амжалта хүсэнэбди.

В. БАТОРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Эдын толон» гэһэн арадай фольклорно ансамблин артистнууд.

Авторай фото.

ЭРДЭНИ-ХАЙБЗАН ГАЛЬШИЙН БЭЛИГҮҮН ТОЛИ

Цырен-Анчик Дугар-Нимаев хэблэлдэ бэлдэбэ

(Үргэлжэлэл. Эхиншинь августын 26, 27-ной, сентябрийн 2, 3, 7-ной дугаарнуудта).

259.
Ухаан алиндашье һурахые хүсөө һаа,
Нэгэ һайн нүхэртэй ханилжа һура.
Тэрээгээршье жэл һара оролдоһоноо
Нэгэ үдэроор өсэстэнь хүрэхэ.

260.
Шэбэхэ балартаха ба зальхайн эрхэдэ орохо байгаа һаа
Һайн нүхэртэй нүхэсэжэ һуралса.
Нүхэсэжэ оролдохо гээшэ
Зальхайе арилгаша эм мүн.

261.
Мэргэдэй абаха ба орхихые үйлэдэдэг
Мэдэсын оронуудта һайтар һуралса.
Арһа элдэлгэ ба үбһэ сабшахада мэргэжээ һаа,
Тэрэ хадаа эрдэм бэшэ гээшэ.

262.
Оюунтанай оролдодог үйлэдбэридэ
Түшэмэлэй хубүүн мэтэ оюунние шудала.
Һураха юумэсэ шудалаагүй һаа,
Тэрэ хадаа зүүн гар мэтэ мүн.

263.
Бурханай-һайн айладаһан аймаг сабын сударнуудта
Эрхилэн һуралса.
Энэ бэсые тэжээхын арга тэдыдэ һуралсаха гээшэ һаа,
Тэрэ хадаа хэрэг бага гээшэ.

264.
Судар ба шастар — тэдэнэй удхада
Нарин нягта бодолго таби.
Үнгэ жүнэ таниһан тэдыгээр
Удхын амта амсахагүй.

265.
Өөрынгөө мэдээгүй удхые
Буса хүнһөө асуу.
Мэргэн, тэнэг хэнэйшье аманһаа
Һайн номнол гарахань магадгүй.

266.
Тэрэшэлэн өөрынгөө мэдэһэнүүдыешье
Оюун түүгэлдэр бусадтай хэлсэ.
Тэрэшье һэжэг таһалха,
Тэрэнэй удхые гүйсэд мэдэхэ болохо.

267.
Өөрынгөө шанарые үзүүлбэл болохогүй гэжэ.
Оюун түүгэлдэрнүүдһээ бү тэрьелэ.
Мэргэдэй суглархаһаа зайлан ябаа һаа.
Тэрэ мэргэн болохын аргагүй гээшэ

268.
Юрэ өөрынгөө мэдээгүйнүүдые
Бусадһаа асуухадаа бү эшэгты.
Эшээд гансаараа мунхарха гээшэ
Һохорой гараараа шэншэлһэнтэй адли.

269.
Шэнэ ухаае олоо һаа,
Инагуудтаяа хөөрэлдэ.
Тэрэ хадаа хөзэшье мартагдангүй,
Сэдьхэлдээ бэшэһэн мэтэ болохо.

270.
Гайхамшагтайе һанаһан гү, али соносоһон һаа,
Тэрэнээ дары бэшэг болгон бэшэ.
Мартамхайн хулгайшанда абхуулһан болобошье,
Дахин абажа шадаха.

Хоёр ёһоной абаха орхихые үгүүлэгшэ «Бэлигүүн толи» һооэ оюунние шудалхые хоёрдугаар бүлэг.

ГУРБАДАХИ БҮЛЭГ

271.
Һэримжэгүй мунайдаар,
Өөрын зоргоор хөзэшье бү яба.
Галзуу заан мэтэ ябаа һаа,
Өөрыгөө, үгымье һаа бусадые гэмтээхэ.

272.
Бэсые һогтуулагша архине
Амтатай бологшье — бү уу.
Ёһон бусын үйлэ хэхэ,
Нюуса үгэнүүдээшье бусадта алдаха.

273.
Саг ба энэ үе бүгэдые мэдэжэ,
Һэримжэтэй бүтээ.
Һэримжэгүйн агаар соо нойрсоо һаа,
Амисхаал гарабашье, амиды бэшэ мүн.

274.
Өөрөө амгалан жаргалаар түгэлдэр болохын сагта
Хулгайшан мэтэ харуулаа.
Жаргалдаа төөрөөгөөр һуладаа һаа.
Зоболонгой нүхэндэ ушаха.

275.
Үндэр хутаг олоошье һаа,
Бусадай богоол мэтэ һэримжэлэ.
Хабаагүйнүүдшье
Эрдэни, алта шэнжэлһэн мэтэ шүүмжэл.

276.
Дайсан нүхэр—хэнэйшье сэдьхэлдэ
Ехээр бү этигэ.
Хүнэй дотор байһан сэдьхэлые
Нюдөөрөө харахагүйш.

277.
Минии сэдьхэл һайн гэжэ
Һэримжэгүй бү һуу.
Гэм үгы, үбһоор холлодог гүрөөһэнүүдые.
Хилэнсэтэй ангуушанай шархатуулха үзэгдэдэг.

278.
Дайсанай нюураараа хэлэһэн тэдыдэ
Намда баярлаба гэжэ бү этигэ.
Нюур дээрэ элитэ үгүүлһэн үгэ,
Далда үгүүлһэн үгэ хоёрой олонхинь харшалдаг юм.

279.
Хоб хэлэдэг хүндэ
Гэмтэй үгэсэ бү алда.
Тэрэ хадаа баясхаланай дүрэ үзүүлжэ,
Сэдьхэлэйшин ед буляагша хулгайшан мүн.

280.
Хобуушын үгэдэ этигэбэшье,
Тэрэнээ хэндэшье бү хэлэ.
Тэрэ үгыень аманһаа алдангүй,
Сэдьхэлдээ баряа һаа, сэсэн гээшэ.

281.
Хобой үгэ соносоо сагтаа
Һайн бэлэг мэтээр бү сэдьхэ.
Юртэмсын хэрүүл, тэмсэлэй олонхининь
Хобой шалтагаанһаа гарадаг олон гээшэ.

282.
Хэн нэгэнэй нюурташни магтан энэсэгээхын сагта
Зүрхэнһөө баясаба гэжэ бү этигэ.
Прагуу шэбшүүрэй дуугаар
Гүрөөлэ мэхэлжэ алаха үзэгдэдэг.

283.
Хүбүүе түрөөгүй сагтань
Һамгандашье бү этигэ.
Хоёрой хоорондоһоо хүбүүн түрөөл һаань.
Тэрэ үсөөнь этигэжэ болоно.

284.
Оорын сэдьхэлэй доторой һангые
Хүнүүдтэ бү үзүүлэ.
Тэрэ хадаа
Хаалгаһаа хахасаһан гэртэй адли гээшэ.

285.
Өөрынгөө эдэй шанарые
Хулгайлһан эд мэтэ бусадһаа нюу.
Оёорынь харагдахагүй үйан мэтэ,
Хэншье тэдэнэйшни шанар, хирые мэдэхэгүй.

286.
Өөрынгөө шанарые нюужа,
Бусадай шанарые мэдэхые оролдо.
Зулын доро һүүдэртэ халхалагдажа,
Бусадые харадаг мэтэ ябаха хэрэгтэй.

287.
Өөрөө эрдэмгүй гээшэ һаа,
Эрдэмтэй мэтэшэлэн бү хүшэлдэ.
Тингээ һаа, тэрэшни хатанхай модон мэтэ,
Бусадай нюдэндэ үзэсхэлэнтэй бэшэ.

288.
Хэрбээ эрдэмэй биишье һаань,
Үргэлжэ амарлингы номхоноор яба.
Үрэ жэмэсһээ бүхыһэн жэмэстэ модон мэтэ.
Тэрэшни үлэмжэ үзэсхэлэнтэй болоно.

289.
Юуи мүн байһыень һайсаар мэдэнгүй,
Хэндэшье магтаха ба муушалхые бү эртэдүүлэ.
Үсөөхэн тэдые хэлэхээ эртэдүүлдэг
Тэрэ хадаа бага ухаатанай ёһо гээшэ.

290.
Бусадай гэмые һайсаар мэдэнгүй,
Тэрэнииень эли бү хэлэ.
Хэрбээ уулинин газарта заргалдаха болоо һаа.
Тэрэнэйнгээ үнэмшэлгэдэ юу үгүүлхэ гээшэб?

291.
Бусадай гэмые гансаараа үзэһэн болобошье,
Бусадта бү тунхагла.
Тэрэшнишье уулинин газарта заргалдаха болоо һаа,
Өөр өөрөө гэршэнүүд байха болохот.

292.
Юрэ бусадай гэмые
Уурлабашье тэрээндэ бү хэлэ.
Хэрбээ хэлээ һаа,
Өөрын гэмые хэлүүлхын тула дурадхан зальбарһан мэтэ болохошь.

293.
Далда газарта бусадай асуубашье,
Буса нэгэ хүнэй гэм бү хэлэ.
Элдэб гэмүүд өөртэшни
Тэрээнэйхиһээшье олон бии байха.

294.
Бусадай нэгэнхэн гэм үзэхын сагтаа
Тэрэнние хүсэлжэ бү хэлэ.
Өөртэшни зуун гэм бии байһыень
Өөрһөөшни бэшэ бүгэдэндэ үзэгдэхэ байха.

295.
Бусадай гэмые нюдөөрөө элитэ үзэбэшье,
Тэрэнние бү баһамжала.
Өөрын нюуртахи халтар-хултар хирые
Түрүүн удаа арилгаха хэрэгтэй.

296.
Нэгэхэн удхые мэдээгүйгээрнь
Бусадые баһамжалан бү муушала.
Мэргэн болобошье, ойн модон бүгэдые
Үлүү дутуугүй тоолоһоной хэрэг байхагүй.

297.
Өөртэшни таарамжагүй тэдыгээрнь
Буса хүнние бү муушала.
Тнимэ хүнние зуун наһа хүрэһэн байбашье һаань,
Нялха гэжэ тэрэнние нэрлэдэг.

298.
Өөртэшни таарамжагүй тэдыгээрнь
Бусадай хэрэг бү наадала.
Гүрөөһэнэй ойдо байрлаха ба загаһанай үйанда тамархаяа,
Хэн нэгэн муушалдаг аал?

299.
Ехэрхэг омогтойшуулай гэмые
Хөзөөшье бү уудала.
Тэрэнэй хилэл сухалай гал бадаржа,
Шамда хорлохын аюул ехэ байха.

300.
Бага оюута, уйтан сөзэжэтэнүүдтэ
Наадалай шогшье бү гарга.
Инагай бэһэлгые хаяхаданьшье
Хорото һомон гэжэ һанажа магадгүй.

301.
Урдань энээндэ туһалаа һэм гэжэ,
Гомдолой шэрүүн үгэ бү хэлэ.
Аминень туһалһан болобошье,
Шамайе муу хүн багахан тэдыһээшье хорлохоо забшаха.

302.
Тахир, һохор, дүлии, дохолон бүхэгэрнүүдые һажаалдажа,
Хөзөөдэшье бү дууряа.
Өөрын хүл хухарха ба нюдэн һохор болохошье
Магадгүй гээшэ.

303.
Тахир, һохор — тэдэнние
Муу нэрээрнь бү дууда.
Өөртэшнишье гэдэгэр, бүхэтэр тэргүүтэн
Эндэб гэмүүдшье элитэ үзэгдэхэ байха.

304.
Хугшэдэй шали-шули байдалһаа
Бү энеэ.
Бишье өнэ мэтэ болохо байхаб гэжэ
Зүрхэнһөө юрөөл таби.

305.
Хари оронһоо ерэһэн хүнние
Хөзөөшье бү баһамжала.
Тэрэшни омог шамайе
Худагай мэлхэй гэжэ таниха.

306.
Тэрэшэлэн харинн хүндэ
Шалтагаангүйгөөр һүнөөлтэ бү үйлэдэ.
Тэрэ хадаа нохойнуудай буса нохойе үзэхэ сагтаа
Зүриһэн мэтэ болохо.

307.
Сог, адха хүсэн ба эд зөөриин хүсэн түгэлдэр болобошье,
Бусадые бү сохигты.
Эд буляаһан хулгайшанай
Эдэй өзэнһээ үргэлжэ айһаһаа хүрэдэг мэтэ болохо.

308.
Дайсанһаа үнөөгөө абажа шадахагүй гуйранцадышье
Мунайдаар бү баһамжала.
Хаанай хуулиншье тэрэнние, үмөөрхэ сэрэг мүн,
Тамын һахюулнуудшье тэрэнэй сэрэгынь гээшэ.

309.
Бэсын хүсэн заан мэтэ ехэ болобошье,
Тэрээгээрээ ехээр бү омогшо.
Баатарай өди ехэдээ омогшолго хадаа
Имагта тэнэгүүдэй ёһон мүн.

310.
Бусадай маша нюусануудые мэдэһээр байжа,
Бусадта бү дуулга.
Дайсанһаа байтагай,
Саданшье шамһаа эритэ мэсэһээ шэнги айха.

311.
Бусадай маша нюуса эдые
Һонирхоһон нюдөөр бү хара.
Тэрэнэй шамдажа шинии ами хорлохын
Аюул ехэ байха.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Захиргаанай шийдхэбэринүүд бүруушаагдаа

Иволгын аймагай захиргаан (толгойлогшо А. П. Цымбалюк) Улаан-Удэ хотын захиргаанай болон загаһашадай бүлгэмэй хэрэгсэлдэг байһан 44,4 мянган гектар талбайгай агнуурнин эрхим газарые гэлэрсэн аймагта бусааха тухай тогтоол абаа. Тус талмай хэлсээнэй ёһоор Иволгын аймагай ангуушадай бүлгэмдэ 10 жэл арендээ үгтэнхэй юм.

Буряад Республикын прокурор энэ тогтоолые бүруушаажа, республикын Министрүүдэй Советтэ хандаба. 1993 оной 12-то А. П. Цымбалюгай гар табиһан үшөө нэгэ захиралта бүруушаагдаа. Тус захиралтын үндэһөөр Улаан-Удын ангуушадай нэгэдэмэй ажахын хэрэгсэлдэг байһан Тоормо, Хөөлэнтикин, Мухинай гуудууд мүн лэ абтаа һэн.

Энэ дурдагдаһан тогтоолдо, мүн заһалгаа гар табихадаа, Иволгын аймагай захиргаанние толгойлогшо албанайнгаа эрхэнүүдые хэтэрүүлээ, Россин болон Буряад Республикын хуули ёһонуудые бүдүүлигээр хазагайруулаа, республикыжын нинслэл хотодо ажаһуудаг хэдэн мянган һайн дуранай ангуушадай эрхэнүүдые хаһаа гэжэ элкрүүлээд. Министрүүдэй Совет прокуроройг бүруушаалгые зүб гэжэ тоолобо. Тингэжэ хуули бусаа тогтоол болон захиралта болюулагдаа һэн.

Тарбагатайн аймагай захиргаанние толгойлогшын үилые дүүргэгшэ О. А. Кононов энэ жэншээнээ тобшолол хэзэгүй. Байгша оной августын 2-то үгтэнэн 196-дахи захиралтын үндэһөөр тэрэ Улаан-Удын ангуушадай бүлгэмэй хэрэглэдэг байһан 55,5 мянган гектар талмайгай агнуурнин газарые абаад, ан гүрөөлөөр, загаһаар элбэг бэшэ газар заажа үгэнэн байна.

1993 оной августын 11-дэ Буряад Республикын прокурор энэ захиралтынь бүруушаһанаа мэдүүлээ. Энэ хэрэг мүнөө үелэ шэнжэлэгдэжэ байна.

М. БУРЛАКОВ.

Хуулиин дүүргэлтын болон захиргаанай шийдхэбэринүүдэй хуулита ёһые хинан шалгалтын талаар таһагай начальник, 2 классай юрист.

Һайн хүн тухай хөөрөөн

НАРИН ДАРХАШАН

Дүрэлэй 1-дэхин империалис эмхилэн жэлдэ манай ... ростатай Очир-Дабаан ... нютагаа Нуудаг Бачзаан Базарай бүлэдэ хүбүүн ... Бата гэжэ нэрлүүлгэлэй. Хүбүүхэнэй 8 наһатай болоод байхала, эжынь ... бараашо һэн. Бата хүбүүн ... лойто эхэтэй болоһон ... Тэрэ үеэнь хүдөөтэй бүдүүн ... айлай хүбүүн хара бадаг ... Иволга хараха, адуусыга ... Нуураха аргагүй һэн. ... Тэрэ түрэлхиндэй ... комитедэй түрүүлэгшэ байһан Б. Б. Базаров барилгын ажал эмхидхэлгэдэ схэхэн элэбхи үүсхэл гаргаа. Түрэлхид оойлыгөө хүсөөр модо бэлдэжэ, багшанэрэй байха нэгэ гэр барилгын юм. Тэрэ гэрынь мүнөөшье байдаг. Һургуулиин байшанда залгажа барилгаһан нэмэлтэ байра байһан түрэлхидэймнай хүсөөр болхоогдоо: нэгэ айл 4 модо — ханын 2 модо, хорөөгэй 2 модо — туд бурилгэ отолоо һэн. 2 жэлэй туршада түрэлхидкай хөдөөлэй 5 таһалга барижа, һургуулиимнай байһан урлыншидаа орхоодоо хоёр дахин ехэ болоо һэн. Энэ бүхы ажалые Бата Базарович ударидаа гэхэ.

Алигтамнай болхоогдоһон сеолой гуламтын байшан барилгада нютагаймнай уран гартын хубита баһал бага бэшэ юм. Тэрэнэй барилгын эхилээд байхала, үргэн ехэ байшанда таарахаар түмэр хэрэгсэлнүүдынь ухаалан зохёожо бүтээһэн байна. Өөрынгөө станогто зөөлэн модо хайжа, элдэб угалзануудые бүтээжэ, гол барилгынь удаа клубай байшангай досоохие шэмэглэн гоёгоо гэлэдэг.

Гэгээтэйн дасангай бодхоогдоходоошье, хүн бүхэнэй шадахагүй орёо нарин ажалынь даажа абаа. Жэшээнь, дасангай хитад тухэлтэй ороёе, мүн бэшэшье урлан нарилха талаар харюусалгатай зүйлнүүдынь бүтээгээ. Һүүдэ Майдар бурханая Мори баһал өөрынгөө гараар урлан бүтээжэ, дасандаа бэлэглээ.

Бата Базарович нютаг голдоо ехэ туйатай хүн. Залуу бүлын гэр бодхооходо, Һуурнинь табилсадаг, элдэб зүбшэл, нургаалай, дүй дүршэлөө даа... улан үгэжэ байдаг. Олохо... айлнуудта шэнэ гэрэй заһабари хэжэ үгөө.

Б. Б. Базаров гэр бариха өөрын онсо аргатай болоһон хүн: өөрынь хэлээшээр, тэрэнь тон жинрэй ба хүнгэн. Гэрэйнгээ ханые газар дээрэ тааруулан сабшадаг, тинхэдээ булангынь нэгэ хэмжүүртэй хэбээр тааруулжа, ханана бүхэлэн бариха жэжэ модонуудай шүхэшүүдые бэлдэдэг. Энэ яньгар бүхы ханашуудаа ами аминарань газар дээрэ таарууладаг, һүүдээрнь хүнүүдые сугдуулжа, гэрээ нэгэл үдэртэ бодхоодог.

Энэ аргаараа нэгэ үдэр соо гансаараа нэгэ хана заһадагби гэжэ Бата Базаровичи хөөрэдэг.

Бата Базарович мүнөө 80 наһанайнгаа дабаан дээрэ гарабашье, хүнгэн сарюуи заидаа, дарханя хөжэл хайдаг. Үшөө олон жэлдэ элүүр энхэ, хүн зондоо хүндэтэй, туйатай ажабайдалдаа урматай ябахынь хүсэнэбди.

К. ЦЫРЕНДОРЖИЕВА.

Зодын аймагай Алцагай дундаа Һургуулиин багша.

Шэнэ номуудаа

БУДДЫН ҺУРГААЛАН ХҮГЖЭЛТЭ ТУХАЙ

Хэблэлэй, полиграфиин ба ном худалдаанай предприятинуудай «Наука» гэжэ Бүхэроссин нэгэдэлэй «Зүүн зүгэй литература» фирмэй хүдэлмэрилэгшэд А. Агаджанянай «XX зуун жэлдэ буддын һургаалай хүгжэлтын зам» гэһэн монографи гурба мянган хэһэгээр һаяын сагта гаргахаар бэлдэжэ байна.

Тус ном хадаа урда зүгэй буддын һургаалда—Шри-Ланка, Бирмэ, Таиланд, Камбоджа, Лаосто дэлгэрһэн тхеравадада зорюулагданхай. Эндэ заншалта шажан шэнжэлэгдэнэ, дэлхэй тухай тус шажанай ойлгосо, засаг түрэ, баялиг хүнэй эдлэб холбоо, барисаанууд тухай ойлгосо тодоор үгтэнэ. Шажан этигэлэй, сэдьхэлэй болон социально-политическэ ёһо заншалнууд шэнээр, ондоо талаһаа сэгнэгдэн шэнжэлэгдэжэ, саг үргэлжэ хубилжа байгаа түүхэтэ орщон байдалда тааралдуулха хүсэлэн энэ монографи соо бии.

Энэ ном түүхэ, шажан мүргэл, зүүн зүг шэнжэлэгшэдтэ, мүн Азиадахи шажан мүргэлнүүдэй түүхээр, мүнөөнэй нүлөөгөөрнь һонирходог бүхы уншагшадта һонирхолтой байхал.

Т. АНДРЕЕВА.

Москва хото.

ГАР БЭШЭГЭЙ ХҮШӨӨНҮҮД

Хэблэлэй, полиграфиин ба ном худалдаанай предприятинуудай «Наука» гэжэ Бүхэроссин нэгэдэлэй «Зүүн зүгэй литература» фирмээр «Түүрэг ба монгол гар бэшэгэй хүшөөнүүд. Шэнжэлэгдэнүүдэй текстологическа ба соёлой талаар үзэл хараа» гэһэн статьянуудай согсолборн хэблэгдэн гараба.

Энэ ном соо түүрэг, монгол гар бэшэгэй хүшөөнүүд хэлэнэй баялигуудай, уян нугалбаринн талаһаа шэнжэлэгдэнэ, тэрэ үеын соёл болбосоролые ойлгохоор, юрэдөө, энэ темэдэ зорюулагдаһан статьянууд үргэн уншагшадта һонирхолтой байха гэжэ хүлээгдэнэ. Үйлэ хэрэгүүдэй үргэн ехэ газар дээрэ болоһон, түүхын талаһаа хэдэн үе сагай багсаагдаһанинь эртын балар сагта ба дундада зуун жэлдэ түүрэг ба монгол арадуудай хүгжэһэн, ажаһуураһай дүүрэн һайн зураглал боложо үгэнэ. Согсолборнин зарим статьянууд соо анхан хаанашье дурдагдаагүй, эрдэмтэдтэ мэдээжэ бэшэ эртэ үдын гар бэшэгэй хүшөөнүүд тухай дурдагдана.

Тус ном хадаа зүүн зүгые мүн литература шэнжэлэгшэдтэ, түүхэшэдтэ һонирхолтой байха гэжэ һанагдана.

Н. КОСЕНКОВА.

Москва хото.

ИТАР-ТАСС: Түүдэ дэлхэй мүнөөдэр

ВАШИНГТОН.

Федеральна албан зургаануудай 252 мянган хүдэлмэрилэгшэдые үсөөрүүлжэ, һаяын табан жэлэй туршада гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрние ашаг үрэтэй болгоһоной ашаар 108 миллиард доллар алмаха гэжэ Билл Клинтонай захиргаан түсэблээ.

Б. Клинтон засаг гартаа абаад байха үедөө баталһан Зарлиг соогоо мүнөө хэлэгдэһэнһээ 100 мянгаар үсөөн хүнние ажалһаань сүлөөлхэ гэжэ хараалаа һэн. Мүнөө түсэблэгдэжэ байгаа хэмжээ ябуулгануудые бүелүүлээ гаань, США-гай федеральна албан зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй тоо 12 процентээр үсөөрхэ байна. Тингэжэ 1966 оной хойно Америкын гүрэнэй алба хаагшад түрүүшынхиеэ 2 миллион хүрэтэр үсөөрүүлэгдэхэ юм.

Табан жэлэй туршада захиргаан хайшан гэжэ 108 миллиард доллар алмаха болоноб гэжэ тодорхойлогдоногүй. США-гай вице-президент Альберт Гора гэгшын хүтэлбэри доро албан зургаануудай хоорондохи тусгаар комиссинин федеральна зургаануудые хубилгаха талаар дурадхалнууд соо ажалһаа сүлөөлэгдэһэн наһатайшуулые болзорһоо урид наһанайнь амаралтада гаргаха, хари ажалаа һэлгэхэ дуратайшуулые мүнөөр урмашуулха гэжэ хараалагдана. Бэлдэгдэһэн дурадхалнуудай гурбанай хоёр хубине президентын Зарлигуудаар бэелүүлжэ болохо байна. Гэбэшье бусад хэмжээ ябуулгануудые ажабайдалда нэбтэрүүлхын тула тэдэнние конгресс дэмжэхэ эзэргэтэй.

БРАЗИЛИ.

Энэ ороной газар дээрэхи зэбсэгтэ хүсэнүүдэй министрэй хутэлбэри доро Бразилиин сэрэгэй делегаци ерэхэ долоон хоногто «Танай пушка — манай тоһон» гэһэн дурадхалтайгаар Москва ерэхэнь. Мүнөө үеын зэр зэбсэг абахын тула Россида ороһото урагмалнуудые эльгээхээр хэлсээндэ гар табиха хараатайгаар Бразилиин сэрэгшэл ерэхэ байна. Уридшалан тооло-һоной ёһоор энэ хэлсээнэй хэмжээн 4 миллиард доллар боложо магадгүй. Энэнь хоёр ороной хоорондохи эд бараанай жэлэй эрьесэнээ 20 дахин шахуу ехэ болоно. 1992 ондо Росси Бразилиг хоёрой хоорондо бүхыдөө 234 миллион долларой наймаан хэгдэв. Зэбсэгтэ хүсэнүүдээ нарижуулан һайжаруулха гэһэн бодолтой Бразили юрын зэрэ зэбсэгнээ гална Россиһаа холын хараатай ракетэнүүдые, лайшалхы танкнуудые ба хорото болосуулһаа бэеэ хамгаалха тухэдэ шэнжэлгэнүүдые хүлээдэн абаха хараатай.

ИТАР-ТАСС.

(Эхишнинь июлин 30, августын 3, 6, 12, 13, 17, 19, 24, 27, 31-нэй, сентябрин 2 3, 7-ной дугаарнуудта).

«Манай уг гээшэшни үндэр уг юм. Шинии элинсэг хулинсагуул мүнөө хуу адли болоод годоорлдожо ябаһан эдэ бузарнуудай улаан голдонь хүроод, засаг гартаа барижа байһан юм. Баянай баян зон байһан ааб даа. Тэрэ хубисхалай болохо үедэ юумэн хуу бусашагүй-гоор хосорсо һэн даа. Зүгоор шадаһан хүн нимэшье сагта эрхимээр ажаһуужа шадахал. Ухаанай ульгам гүйсэ, хүсэл эрмэлзэл, дээшээ дүүлихэ үндэр һанал хэрэгтэй. Энэ наһан соо һанаһандаа хүроод, һарбайһанаа абаад, ябахяа түрэһэн хүн гээшэнь. Шадамараар лэ ябаарай, Базарни!» — гэжэ байгаад хүгшэн эжынь ашаяа һургадаг бэлэй. Хара багаһаа нимэрхүү үгын мангар соо мэтэ ябадаг Базар зной ябадал, харилсаануудые адаглахадаа, гажа буруу тобшололнуудые хэдэтынь, юумые хүл дээрэһээнь тархи дээрэ табидагыень гайхахаар аал? Үгыл хаш.

Хүгшэн эжынгээ солхооб хори мүнгэтэ хамнадха аба гэхэдэнь, солхообтые абадаг, килограмм тоно гү, али саахар асара гэхэдэнь, найман зуун грамм шэгнүүлдэг, юрэлоод, шадаал haa. Тэрэнээ мэхэлхые оролдодог байһаниинь баһал гайхалгүй. Нигэжэ суглуул суглуулһаар арбадахине дүүргэхэдээ, дүрбэн зуугаад солхообтой болоод байһан юм. Нөөсэлэлгын кассада хэхэдэ жэл бүри олзо ородог гэжэ ойлгоходоо, тэрэ мүнгээ боросон дэбтэр соо бэшүүлһэн юм. Нигэжэ мүнгэ суглуулдаг болоо бэлэй. Хажуугаарнь тэрэнние тойроһон зон соогоо онсо һуури зэвлэхэ гэйэн хүсэл, эрмэлзэл Базарай сэдьхэл, зүрхэн соо унтаршагүй түүдэгхэн боложо сонохо. Бургаастайн эгээл сэбэрхэн басаганай анхарал өөртөө татажа ядахадаа; шалтагааниинь Цыбаан Батуев гэжэ гансата тодорхуулаа һааб даа. Тингэжэл энэ бүгэр үйлэ хэрэгүүд бусайдаһоо.

Тэдэнние Базар үүсхээ бэшэ даа. Булад, Жаншаб, Самат, Санжа, Цыбаан, хэн юм хамаагүй, ондоо зон үүсхээ. Нимэл байха ёнотой. Нимээр ондоо зон ойлгохо ёнотой. Юундэ Базар гансаараа харюусахэ болоһоо? Үглоодэр газар доро булуулхала байһан Цыбаан түхай һанахадаа, тэрэнние урданайхиһаа бүри ехээр үзэн ядажа байһанаа Шарапов ойлгоно. Тиимэһээ һуурһаа эрид болоод, Буладай ерэхые хүлеэжэ ялан, урагша, хойшоо ябуулгаба.

Буладай балай ерэхэгүйдэнь, «уймаршни Бургаастай гараа гээшэл даа. Эдихэ юумэндэ гү, али үнөөхи Бүтидтоо ошоо. Тэнэг лэ амитан байна даа. Баригдаа haa, эндэ хороноо хэлэхэ гээшэ гү? Үгыл хаш. Юундэ буу абаабши гэхэдэнь, ямарханаар харюусахэ болоноб? Лаб лэ хэлэхэгүй. Харин би шуяанай урин, тарин гэтэр хоргодоод байхаб. Гаралсажал һалахаб. Намайе ажабайдалай далан дээрэ түрижэ гаргаабди гэжэ санага гүш, Цыбаан?

Базарай айлаһаниинь хүрэшэбэ. Тайгын һүроотэй шуяа шагнан, тэрэ дүтын нүүлин саана ороо хоробо...

«1979 он. Февраль 26. Улаан-Удэ хотодо курсада байһанаа мүнөөдэр лэ бусабаб. Яһала һонирхолтой, һургаалтай семинар болобо. Комсомолой хүдэлмэридэ жэшэ божо юумэн гэжэ үгы. Энэ зүб. Зүгоор бидэнэртэ даншье haa багахануud эрхэнүүд үгтэхэй гээшэ ха. Ямар нэгэн туһатай, һайн хэрэг бүтээхэ гэхэдэ, нэгэн гээ haa, мүнгэн дутаха, үгы haa, сомоной зүблэл, партком, профком хорихо, дан орёо гэхэ. Мүнөөшье Жаншабайда ошодог зоние гостхоной зоной урда табиха гэхэдэмни дэмжэбэгүй. Яахашье аргагүй байшабаб. Архи ууна, ажалһаа хожомдоно, бүхэли хэдэн хоногоор хүдэлмэридөө гаранагүй, зарим бүри гүлмэр зоние оойэд тээшээ татана, архишье уулгана ха юм. Олоной урда табиад, харюуень барюулха эрхыемнай юундэ, хэн хаһаха эрхэтэй юм? Эдэ мэтын арсалдаануудые хэнээр байтарнай... Юрэдөө, угайдхадаа юундэ Баяр Жамбалович ойлгоногүй гээшэб? Тоонгүй. Бухиндаагаа гаргана гээд энеэхэдэнь, зосоомни угаа муу болошоод даа. Яагаашье haa. Булад, Жаншаб болон бусадые бил анхаралтайгаар адаглаа, шудалаа ха юмбиб. Намда найдахяа яанаб? Тархиш даа! Комсомолой үүргэ интэрэл haa гүйхэн болошоо юм гү? Миниии һанахада, суглаа хураалһаа гадуур комсомолец бүхэнтэй, залуу хүн бүхэнтэй онсо хүдэлмэри ябуулха ёнотойбди. Энэ хадаа бүхы ажал ябуулгымнай гол болохо байгаал даа...»

«1979 он. Март 9. Лаб лэ хубуудые Базар тухирна, гаруулна. Маргашагүйгөөр нигэжэ ойлгобоб. Зүгоор энэ гэжэ бодото баримтаар батадхажа шадахагүй хадаа яахабши? Палан Гармаевич намда яһалал горитой түйа хүргэжэ байна. Энэ хажуугаарнь Базар гэжэ Бүзар. Соёлмаадамни орёолдоод һалахяа болёод байна. Секретарь хүн аад, дуратай басаганаймни хажуугаар бү эрьелдэ гэжэ ябаад гүйхэдэмни хайшаа байха юм? Тингээдшье Соёлмаа намдаа өөрөө хэлэнэгүй. Юундэ өөрөө эзэмэтэй хүн шэнги ябана гээшэб? Магад Базар ямар нэгэ аргаар Соёлмаае нитэрнь айлгажа шадаа гээшэ гү? Энээнние лаб мэдэдэг haa, яаһан һайн һааб? Базартай ондосохоноор ярилдаха һэм. Зай яахабши? Саг харуулна аабза. Магад би буруу тобшололнуудые хэнэ гүб?»

«1979 он. Март 12. Холын отаранууdаар ябабаб. Мүнөө мүнөө абаһан хурэтануудаа бүтэн бүлеэнээр ондо оруулхаһаа шухала юумэн үгы юм аабза. Энэ зорилгоёо һайн ойлгожо хонишоднай ажаллана. Тингэжэ директор парторг хоёрто дуулгабаб. Зүгоор саг зуура соошье һаань, хонин дээрэ хүдэлдэг хурьгашадhаа гадна ходо хүдэлдэг залуу хонишод аргагүй үсөөн байна даа. Һаалишад яһала бин. Энэ таалаар һайн хубилалта туйлагдаа. Хонин ажалда хүдэлхэ залуу халаан түхай бодохо хэрэгтэй. Санжа Жаншаб хоёр угай малшад хадаа яһалал бараг хонишод болохо байгаа. Урданай, дүрщэлтэй хонишодой хажууда нүргаал гараа һаань, яаһан зохид байха байгаа гээшэб? Өөһэдтэньшье һайн байхал һэн».

«1979 он. Март 25. Хабарай дулаан хаһа ойртошобо даа. Мүнөө жэлэй яһала бараг жэл болохо гэжэ байгаад үбгэд хоорэлдэнэ. Би хүршэ совхоздоо ошожо ерэбэ. Хабарай тарилгын үедэ комсомол-залуушуулай агрегат, звено, бригаданууdые шадамараар эмхидхэдэг. Бидэндэ эмхидхэхэ һанаан бин. Энэмни бүтэхэ үү, али үгы гү? Үнинноо хойшо хоорондоо таража хүдэлдэг болоһон хуушанай бригаданууdые таһалха дурагүйл байхань аабза. Теэд хэдэн аха зоние, хүндэтэй зоние тойруулан, залуушуулые суглуулаа haa, зохид байдаг гэжэ хүршонэрэймнай дүршэл харуулна. Жаншаб, Булад болон бусадые эндэл оруулжа, нүлөө үзүүлхэ эрхим арга боломжотой болохо байгаалда!

«1979 он. Апрель 5. Бүри аргагүй дулаан болоод байна. Сагынь ерээ гэхэдэ болохо юм аабза. Жаншабайда ошодог дүрбэн, үшөө гурбан хубүүд ажалдаа гарабагүй. МТМ-дэ, һу haaлнин фермэдэ эрэ зоной арбаад гаран гар дуталдахадаа, ажахыдамнай хохидол харуулнагүй аал? Баяр Жамбалович одоол бодолгото болобо Миниии һанахада, мүнөө намартаа Жаншаб, Самат, Санжа гурбанай армиин албанда абташоо haань, парторгмнай яһалал баясаха байгаа хаш даа. Алишье талаһаа һайн хүн аад, заримдаа яаһан үсэд, нэгэ хэлэһэнээ алдалагүй болсшодог гээшэб? Гарганан алдуугаа саг соонь заһахын тулада тэрэнэ өөртөө гансата мэдэрхэ хэрэгтэй гээд һананаб, үгы haa, заһаха гээшэ хүшэр баймаар. Трактористын муугаар хахалһан газар, шэнээр, һайнаар хахалхада болоно. Зүгоор хүнние хүмүүжүүлгэдэ хабаатай ажалда хэгдэһэн алдуунууд заримдаа огто заһаглашагүй болоодог гээшэ ха. Эдэ алдуунуудые гаргахагүй гээшэ нимэ хүдэлмэрилэгшэдэй далдал шадабаринн үндэр хэмжээндэ байһанние гэршэлнэ гээд һанаб».

«1979 он. Апрель 21. Халаг даа? Комсомол-залуушуулай коллективүүдые бин болгохо һанаалаа ушео нэгэ жэлэр хойшолуулха баатай болобоб. Энэ асуудалые тон һайнаар шэнжэлхэ, бодомжотхо үзэхэ хэрэгтэй гэһэн шалтагаан баримталагдаба. Энэ ушар нилээн ехэ голохорол асараа. Соёлмаатаяа түрэеэ намартаа гү, али эүндаа хэхэ гэжэ шидэбэбди».

«1979 он. Апрель 30. Базартай уулзашабаб. Мэндээшье хэлэнэгүй. Яаһан бүри тусгаар ондоо болошоһон шэнги гээшэб?».

«1979 он. Майн 17. Һайндэрнүүд үнгэрбэ. Хабарай тарилга түлөг дундаа ябуулагдана. Мүнөө жэлдэ удаархамнай хаш. Жаншабай компани сугларһан зандаа. Урданайхиһаа үсөөн, дахиншье haa, сүлөө сагай туламсаар сугларнал хаш. Ходо алаглажа, мүшхэжэ ябахань эшхэбтэр. Зүгоор һанаасмни зоббоһон зандаа».

«1979 он. Майн 23. Ехэ дулаан. Гурбан хубүүд, хоёр басагад хонишодоор ажаллахабди гэжэ үгээ үгэбэ. Июниин эхээр ябуулхабди. Комсомолой путевко гартань барюулаад, баяр ёнололой оршон байдалда хонишод болоһониинь сонсохсоди. Жаншаб Санжа хоёр таһа арсаа. Энэ, ехэл голхоролтой байба даа... Совхозэй түбөө холодохо дурагүй хаш. Тингэжэл ойлгоб. Техникэдэ ойлгоргүй дуратайбди гэлдээл. Халаг!»

«1979 он. Июнь 7. Залуу, шэнэ хонишодоо эрьеэд ерэбэб. Яһала һаннаар хүдэлжэ байна. Нүүдэл киногоор, библиотекээр хангалга һайжаруулха хэрэгтэй, Бултандань, нэгэ-нэгэ «Синдола» абхуулхамни. Буладтай дахинаа хөөрэлдэбэб. Бэе бээ муушалад гээд тараабди».

«1979 он. Июнь 12. Үбһэнэй эхилтэр зунай спартакиада үнгэргэхэ һанал бин болоод байна. Тингээдшье вокально - инструментальна бараг ансамбль эмхидхэн бин болгохо арга олдохонь ха. Мүнгэн бин. Баһаан үсэдхэнөөр нэхэжэ, гартаа оруулна. Заэын-Адагта Шэтэһээ ерэһэн хамбые Пүнтүү гулваа буулгаад, Дроодо-Ципикан ябуулха гэжэ хэлсээ баталаад. 2500 нүүд ашаае нүүдэй 5 мүнгоор морин хамбы болгожо, 250 унаа ябуулжа эхилээд байба. Тингэжэ байтарнь, Пунтүүгэйдэ нөөд., һайд, аилшад буужа ерэбэ.

Тэдэн соо Шэтын-Үбэрэй Жабай Жамсаран, Яруунын баруун бэсын эдюуршэн Лушан Буда, Зүүн-Тайгын эдюуршэн Тэрхэ гэгшэд бии. Харгын хойто бэсын Пүнтүү гулваада тэдэ суглараад архидажа байба. Тэдээн дээрэ Һатюун дайралдан ороо ерэбэ ха. Һатюунние ташихагүй хүн үгы.

— Үү, Һатюун ерээ, Һатюун ерээ!—гэжэ үндэгэшэлдэжэ, зарим нэгэнниинь шудэсэ зуураһан, абяа шэмээгүй болоһон байбаньье: «Дээшээ гарагты, наашаа һуугты!»—гэжэ һуулгаба.

Пунтүү гулваа модон аага соо архияа барижа, сэржэмээ үргөөд уухадань, Һатюун нюураа уршылгажа, архитай аягыень хаража һууба.

— Һатюун ягаабта, архияа барита,—гэлдэбэ.

— Би танай газаа байһан зоной шоһа нёлбоһо ууха аргамгүй, аманда орохоор бэшэ. Би өөрынгөө хара хүлһоор олоһон архитай хүнби,—гээд, Һатюун газааша гаража, хахад банка ханшаа асараад, Пүнтүү гулваагай һамган Мутхаанние дуудаба:

— Мутхаан, байна гүш? Энэ шоһа нёлбоһо халад, һайнаар аягаяа угаагаад асарал даа,—гэбэ. Мутхаан ондоо аяга асаржа үгөөд:

— Һатюун аха, юрэдөө, айл болоһонноомнай хойшо манайда ороһоотнай энэ. Эл-дэбын юумэ бү шашагты даа,—гэбэ. Һатюун аблагүй боложе, архияа аяталжа, өөрөө сэржэм үргөөд:

— Таанадтал шоһа, нёлбоһо уһандал бэшэ, ямар зохид гээшэб?—гээд уужаркиба. Аманнинь халажа, Мутхаанда хүндэрбэ.

— Шагдарай Мутхаан, хадамда гарһаар 4—5 жэл болоо ёнотойт. Теэд Шагдарай Мутхаан мүнөө хүрэтэр юундэ түрэдэггүй юм? Пүнтүү гулваань түрэхэ болгожо ядаа юм,—гээд Мутхаанай гэдэһые тулхеэд абаба. Мутхаанай уршагад гэжэ, хёлойжо хараад, саашаа ябашахада:

— Шютагаймни Шагдарай Мутхаан айлайхи болоод байгаа гэжэ хүрэжэ ерэнэ... нүрхэй бэшэ байба. Эдеэнинньше аманда үгэнэгүй. Газаа байгаа бышанай шоһа... эдилсэжэ һуунхаар, дарханайда хүрэжэ, ... түмэрлүүлэгэд, аманда... лөө тэнилгэжэ... нишье ехэ. Үлэйон... гаа Бүтүү дархантай... урданайнгаа юумые... дэжэ, сэдьхэлээ... унтахамнишье сехэ... гэжэ хэлэгэд, гаража... һэн.

С. БАХ...

Һатюун тухай хөөрөөнүүдһээ

ХАМБЫ ШЭРЭЛГЭ

БАЯРАЙ ҮГЭ

НАҺАТАЙШУУЛАА ХҮНДЭЛБЭ

Мүнөөнэй хүшэр хүндэ сагта наһатайшуулаа хүндэлхэ, баясуулха гээшэ дэмбэрэлтэй хэрэг юм ааб даа. Бидэнэр, наһатайшуул, заахан юумэнһээ хүхилдэшэхэ зон ха юмбибди.

Һаяхан Һужа Һууринда ехэ баяр болобо. Соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэд библиотекэ соогоо үбгэд, хүгшэдээ урижа, али болохоор хүндэлээ, баярлуулаа. Соёл дээрэ элдэбын эдеэ хоол табиатай. Эхэнэрнүүлэй гараар шарагдаһан, шанагдаһан амтатай эдеэ хоол стол шэмэглэнхэй.

Энэ һайндэр үнгэргэһэн нютэгай захирааһай зайнан Б. Д. Цыдыповтэ, библиотекарь Д. Е. Гончиковада, бэшэнье соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ үбгэд, хүгшэдэй талаһаа баяр баясхалан хүргэнэб.

Нёдондо жэл түрэл нютагайнгаа түүхэдэ зорюулһан һайндэртөө маанадаа уряа һэн.

Ю. ДАРМАЕВ.

Һужа, Ивалгын аймаг.

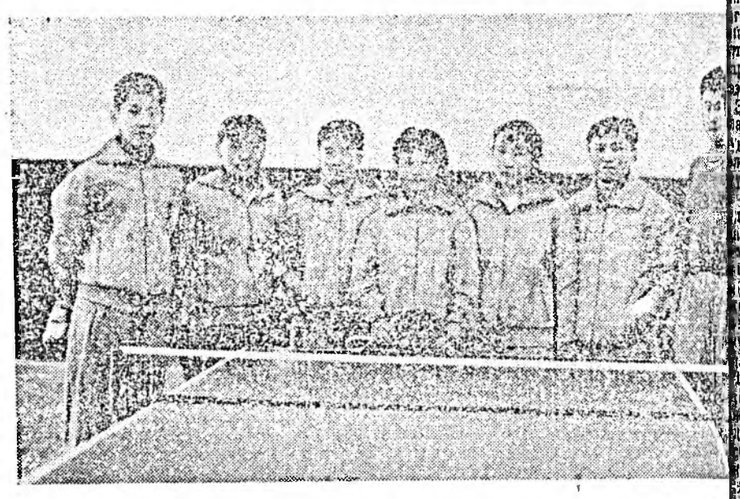

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН болон Монголой сп... нүүд холбоо барисаа тогтоожо, спортын олохон нүүдээр нүхэд ёнооной уулзалгануудые үнэргэдэг. Тусхайлбал, хүнгэн атлетикээр, барилдаагаар, столой теннисээр, һур харбалгаар, футболоор б... садные зүйлнүүдээр бата бэхи холбоо барисаан... донхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: столой теннисээр Монголой... лагдамал команда нёдондо жэл Улаан-Удэ ерэхэ... нэрнүүдэй болон эрэшүүлэй бүлэгүүдтэ хөөрдөг... эзэлээ һэн.

В. ПЛУТТЫН.

Футбол

УЛАМ ХОЙШОО ГАРАҺААР

Омскын «Иртышые» 4:1 тоотойгоор шүүгээд, Тюменийн «Динамо-Газовик» дахинаа ураншаа гараба. Һүүлэй хоёр наадандa дурбэн очко абажа, Эрхүүгэй «Звезда» байдалаа бүри һайжаруулаа. Тэдэнэр Яхадай «Динамые»—3:0, Алданай «Металлургые» 2:1 тоотойгоор шүүгээ. Кемеровын «Кузбасс» мүн лэ эды очко абаһан байна. Тус команда Шэтын «Локомотивые»—3:0, манай футболистнуудые 4:0 тоотойгоор ялаба.

Ленинск-Кузнецкийн «Заря» манай «Сэлэнгые» аяар 5:1 тоотойгоор шүүгээд, Шэтын «Локомотивтай» уулзахадаа, 1:1 тоотойгоор тэнцэһэн байха юм. Тингэжэ манай республикын футболистнууд Баруун Сибирийн командануудта айлшалжа, хоёр наада үнгэргэхэдоо, 1:5, 0:4 тоотойгоор шүүгдээд, арбан дурбэдэхи нуурида түригдэжэ, улам хойшоо гараһаар.

Удаадахи хоёр турта манай «Сэлэнгэ» өөһэдынгоо талмай дээрэ сентябрийн 14-дэ «Динамо-Газовитай», сентябрийн 17-до «Иртышэй» наадаха юм.

21-дэхи наадаһай һүүлээрхи мүрысоонэй таб...

Команданууд	наадаһанинь	ялаһанинь	тэнцэһэнинь	шүүгдэ...
«Динамо-Газовик» (Тюмень)	20	11	5	4
«Звезда» (Эрхүү)	21	11	4	6
«Заря» (Ленинск-Кузнецкий)	21	9	8	4
«Динамо» (Якутск)	20	9	6	5
«Иртыш» (Омск)	20	9	5	6
«Динамо» (Барнаул)	21	9	4	8
«Кузбасс» (Кемеровэ)	21	9	4	8
«Локомотив» (Шэтэ)	21	8	6	7
«Металлург» (Алдан)	20	7	7	6
«Томь» (Томск)	21	7	6	8
«Металлург» (Красноярск)	21	7	6	8
«Сахалин» (Холмск)	21	6	7	8
«Металлург» (Красноярск)	21	8	2	11
«Сэлэнгэ» (Улаан-Удэ)	21	6	6	9
«Чкаловец» (Новосибирск)	21	5	6	10
СКА (Хабаровск)	21	1	6	14

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

Таряа хурялга-93. «Хүндэ байдалһаа гараха арга бии гү?»— С. Баяндуевай статья.

Үбэлжэлгэмнай дахинаа бурханай гарта»— А. Бутухановай корреспонденци.

«Клавдия, мүнөөдэр эгээл эхэндоор харагданаш!» — К. П. Альцмантай хэһэн хөөрэлдөөн.

Һанамжа. «Нимээр ажаһуулка болохогүй»— В. Бохиевай статья.

Юртэмсэ дэлхэй ба бидэнэр. «Замбуулинай геройнууд эндэ бууһан байна»— ИТАР—ТАСС-ай материал.

Сопосхолнууд.

УКСУС ХЭРЭГЛЭЖЭ ҺУРАГТЫ

Нэгэ стакан үһанда 1 томо халбага уксус хээд, бүхы шэл юумые болон гэрэл сэбэрлэжэ болохо;

алталагдамал модон зүйлнүүд ялайдаг;

ванна раковина болон эмаль түрхиһэн амһарта сэбэрлэхэ;

хүүртигэй болон пальтогой тоһон боложо ялайшаһан заха сэбэрлэхэ;

һонгино, чеснок, селёдко гэхэ мэтын үнэрһөо һалахат;

1 литр үһанда 3 томо халбага уксус хэһэн үһаар тархяа зайлабалтнай, үнэнгнай ялайжа, торголиг болошохо;

будагдаһан ноохон хубсаһа зайлабалтнай, үнгэ эүһэнь һайжарха;

хубсаһые угаахынгаа урда тээ уксустай үһан соо шинахада һайн;

ноохон хубсаһанай ялайшаһан газарые уксустай үһаар үрэхэдэ һайн;

стол дээрэхи клёнкынгөо гантахагүйнь тулада уксустай һүөөр аршадаг байха;

досоогоо сайнаа гү, али кофиһөо боложо хүрилшэгэн аягада уксустай хүбэнгөөр гү, али дабһаар сэбэрлэхэ юм.

БИШЫХАН ЗҮБШЭЛНҮҮД

* Барайгар кашынгаа саб сагаахан ба амтатайшье болохынь тулада үһа руугаа уксус дуһаагты.

* Һу хоорүүлжэ байһан амһартынгаа захада өөхэ түрхеэ һаатнай, һүнтнай халижа гарахагүй.

* Һуеэ түргэн хөөрүүлөэд абаха гэбэл, нэгэ жаахан саахар хэжэрхихэ хэрэгтэй.

* Хальһатай хартаабхын нязарха, бутархагүйн тулада хальһыень хэдэн газарта соо хадхаха юм.

* Зарим үедэ дабһан шинг татадаг. Тиихэгүйнь тулада хэды монсогор барайгар гү, али шэнгээжэ абадаг саарһанай таһардаһа дабһан соогоо хэхэдэ болоно.

* Тахяа шанахадаа, яажа амтатай болгохоб? Шанажэ байһан шүлэн соо ноонь гаргаад, дабһалаад, ондоо амһарта уруу хэхэ юм. Зүгоор һайнаар хабхалха шухала.

* Капрон оймһөө хахарба гээд, хаяхаяа яараһанай хэрэггүй. Хүйтэн үһаар норгодоод, гөрэл, шэл болон болор амһартаяа аршабалтнай, тодатнай ялайшаха. Харин оймһон соогоо мылэ хэжэрхэо һаатнай, бэеэ үрэхэ эрхим мочалка болохо.

* Хубсаһанай хэб саарһаар хэнхаар, клёнко хэрэглэһэн дээрэ—удаан байха.

* Наждачна саарһа хайшалхада, хайша саг зуура хурса болодог. Заримдаа оёдолой зүүшье хайшалхада болохо. 15—20 дахин зүү хайшалбалтнай, хайша нилээд хурса болохо даа.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ Калинариналлин үйлсэ 23, «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи —2-54-54, редакторай орлогшонорой—2-68-08, 2-62-62, хаюусалгата секретариин—2-50-52, секетариидай—2-66-76, таһагууd: соведүүдэй хүдэлмэрини ба нинтын эмхинүүдэй—2-55-87 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олоннитын хүдэлмэрини ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын— -91; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй—2-35-95. Манай корреспондентүүd: Агинскда—3-42-19, Закаменскда—30-61.
Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй
Индекс 50901. Хэһэг 6.389.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 20.

Буряад Республикын республиканска типографада газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45.
Мүн 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.